

5 Asystenci w poradniach prawnych*[Katarzyna Furman-Łajszczak]***8 Dopuszczalny zakres pomocy prawnej świadczonej w ramach UPP (klinik prawa)***[Karol Pachnik]***11 Zastosowanie technik audiowizualnych w klinicznym nauczaniu prawa***[Marta Janina Skrodzka]***15 Specyfika pracy z klientami pozbawionymi wolności***[Małgorzata Pyrcak]***20 Zajęcia w sekcji przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć i nowa rola Kliniki Prawa UW w przeciwdziałaniu dyskryminacji na terenie uczelni***[Katarzyna Furman-Łajszczak, Barbara Namysłowska-Gabrysiak]***22 Z doświadczeń zdobytych w Tajlandii***[Justyna Buzala]*

w i e d z a • p r o f e s j a • s u k c e s

nr 6 (117) czerwiec 2010 cena 15 zł (w tym 0% VAT)

EP

edukacjaprawnicza.pl

- » Jak skutecznie bronić studenta?
- » Prawne pojęcie wizerunku
- » Instytucje Unii Europejskiej

» Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia

OCHRONA PRACY KOBIEC

DODATEK SPECJALNY
Nowelizacja kodeksu karnego 2010

W czerwcowym numerze „Edukacji Prawniczej” m.in.:

- » **DODATEK SPECJALNY:** Nowelizacja Kodeksu karnego z 2010 r. – *Małgorzata Zimna*
- » **Temat miesiąca:** Ochrona pracy kobiet. Część I – *Karina Leszczyńska*
- » Zasady dostępu do aplikacji prawniczej – *Ewa Skibińska*
- » Nowe zasady orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności – *Marcin Jachimowicz*
- » Instytucje Unii Europejskiej – *Ewa Skibińska*
- » Jak skutecznie bronić studenta, czyli mowa końcowa studenckiego obrotu przed komisją dyscyplinarną – *Michał Mętlewicz*
- » Podział spółek na gruncie KSH – *Michał Snitko-Pleszko*
- » Prawne pojęcie wizerunku – *Wiktoria Danielewicz*
- » Przekształcenie spółki cywilnej w spółkę jawną – wyniki badań empirycznych – *Michał Hałasa, Przemysław Filipowicz*

SZANOWNI CZYTELNICY!

Z przyjemnością oddajemy w Państwa ręce wiosenny numer czasopisma Klinika.

W pierwszym dziale – warsztat nauczyciela klinicznego – zamieściliśmy tym razem aż cztery teksty. Pierwszy z nich, autorstwa pana *Karola Pachnika*, dotyczy sprawy tak ważnej i podstawowej jak zakres dopuszczalnej pomocy prawnej świadczonej przez poradnie. Natomiast dwa kolejne artykuły poruszają kwestie związane z wewnętrznym funkcjonowaniem poradni. Pani *Katarzyna Furman-Łajszczak* rozważa rolę asystenta w poradni, a pani *Marta Skrodzka* przedstawia możliwości zastosowania technik audiowizualnych w klinicznym nauczaniu prawa. W czwartym z tekstów w tym dziale pani *Małgorzata Pyrcak* podejmuje temat specyfiki pracy z klientami pozbawionymi wolności.

W dziale drugim znajdą Państwo tekst pani dr *Barbary Namysłowskiej-Gabrysiak* o klinice antydyskryminacyjnej – nowym programie realizowanym przez klinikę prawa działającą przy Uniwersytecie Warszawskim. Numer zamykamy ciekawym artykułem pani *Justyny Buzaly* o stażu, który odbyła w 2009 r., organizowanym przez organizację pozarządową działającą na rzecz praw człowieka – Bridges Across Borders South East Asia – w Tajlandii.

Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych dziękuje wszystkim autorom oraz Redakcji, w szczególności pani dr *Basi Namysłowskiej-Gabrysiak*, pani *Marcie Skrodzkiej*, panu *Rafałowi Gołębiowi* i panu *Wojciechowi Górowskiemu*, za zaangażowanie i twórczy wkład w powstanie wiosennego numeru Kliniki.

Zapraszamy do lektury

Julia Kluczyńska

Seminarium EP „Prawo w filmie”

W październiku 2010 r. rusza pierwsza edycja seminarium z prawa w filmie.

Organizatorzy: WPIA WSHiP im. R. Łazarskiego w Warszawie, „Edukacja Prawnicza”, Fundacja Adwokatury Polskiej, Legalis.

Miejsce: WPIA WSHiP im. R. Łazarskiego w Warszawie, ul. Świeradowska 53, sala 130

Więcej informacji już niedługo na stronie www.edukacjaprawnicza.pl oraz www.lazarski.pl

Wstęp wolny. Zapraszamy!

**Fundacja Uniwersyteckich
Poradni Prawnych**

Fundacja Uniwersyteckich
Poradni Prawnych

Adres redakcji:

ul. Szpitalna 5 lok. 5, 00-031 Warszawa
tel.: 22 829 91 29 w. 143
e-mail: biuro@fupp.org.pl

Wydawca:

Wydawnictwo C.H. Beck
00-203 Warszawa, ul. Bonifraterska 17
Nakład: 5000 egz.

Komitet redakcyjny:

Rafał Gołąb, Wojciech Górowski, Julia Kluczyńska
– sekretarz redakcji, dr Michał Królikowski – redaktor
naczelny, dr Barbara Namysłowska-Gabrysiak, Marta
Janina Skrodzka

Redakcja:

Agnieszka Fiutak

Korekta: Małgorzata Stempowska

Skład i łamanie: Robert Janusz

Reklama: Monika Kosmólska tel.: 22 33 77 441

Rada Naukowa Czasopisma „Klinika”

Lukasz Bojarski – Helsińska Fundacja Praw Człowieka

prof. dr hab. Eugeniusz Bojanowski – Uniwersytet Gdański

Jakub Boratyński – Fundacja im. Stefana Batorego

dr Jerzy Ciapała – Uniwersytet Szczeciński

prof. dr hab. Maria Dragun-Gertner – Uniwersytet im. Mikołaja
Kopernika w Toruniu

dr Wojciech Dziedzic – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

Katarzyna Guzenda – Uniwersytet Europejski Viadrina we Frank-
furtcie/Słubicach (nad Odrą)

Katarzyna Hebda – ELSA Lawyers Society

prof. dr hab. Małgorzata Król – Uniwersytet Łódzki

prof. dr hab. Leszek Kubicki – Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości
i Zarządzania im. L. Koźmińskiego

dr hab. Piotr Machnikowski – Uniwersytet Wrocławski

dr Magdalena Olczyk – Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarzą-
dzania im. L. Koźmińskiego

prof. dr hab. Maksymilian Pazdan – Uniwersytet Śląski

dr Justyn Piskorski – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

dr Andrzej Sakowicz – Uniwersytet w Białymstoku

Marcin Szyguła – Fundacja Academia Iuris

prof. dr hab. Maria Szewczyk – Uniwersytet Jagielloński

prof. dr hab. Eleonora Zielińska – Uniwersytet Warszawski

ISSN 1508-1583

**Pełna oferta publikacji
Wydawnictwa C.H. Beck jest dostępna
w Księgarniach Patronackich:**

**KSIĘGARNIA
PRAWNICZA DOM
KSIĄŻKI**

ul. Mickiewicza 32
15-232 Białystok
tel.: 085 741 55 48
www.domksiazki.bialystok.pl

KSIĘGARNIA KODEKS

ul. Jezuicka 3
85-111 Bydgoszcz
tel.: 052 321 28 48
www.kodeks.net.pl

**GŁÓWNA KSIĘGARNIA
NAUKOWA**

ul. Podwale 6
31-118 Kraków
tel.: 012 422 37 17
www.eksiegarnia.pl

**KSIĘGARNIA IURIS
PRUDENTIA**

Plac M. Curie-Skłodowskiej 5
(budynek Wydziału Prawa
i Administracji UMCS)
20-031 Lublin
tel.: 081 537 54 75
www.naukowa.pl

KSIĘGARNIA KODEKS

Plac Dąbrowskiego 5
90-249 Łódź
tel.: 042 677 89 05
www.kodeks.net.pl

**KSIĄŻNICA POLSKA
CENTRUM KSIĄŻKI**

Plac Jana Pawła II 2/3
10-959 Olsztyn
tel.: 089 5230 640 83
www.ksiaznica.pl

**KSIĘGARNIA
PRAWNICZO-
EKONOMICZNA
DOM KSIĄŻKI**

ul. Święty Marcin 51/57
61-806 Poznań
tel.: 061 852 05 91
pz002@domksiazki.poznan.pl

**KSIĘGARNIA IURIS
PRUDENTIA**

ul. Sobieskiego 2d/2
35-002 Rzeszów
tel.: 017 852 39 26
www.naukowa.pl

KSIĘGARNIA KODEKS

ul. Gagarina 152
86-100 Toruń
tel.: 056 8651 86 67
www.kodeks.net.pl

**KSIĘGARNIA
AKADEMICKA**

Al. Papieża Jana Pawła II 31
70-453 Szczecin
tel.: 091 489 09 26
www.akademicka.osdw.pl

**KSIĘGARNIA
AKADEMICKA**

ul. Narutowicza 17a
(budynek WPIA Uniwersytetu
Szczecińskiego)
70-240 Szczecin
tel.: 091 433 34 33
www.akademicka.osdw.pl

**EKONOMICZNO-
PRAWNICZA
KSIĘGARNIA PROFIT**

Pl. Defilad 1
Stacja Metra Centrum,
pasaż handlowy 1/2002D
00-110 Warszawa
tel.: 022 654 55 17
www.profit24.com.pl

**GŁÓWNA KSIĘGARNIA
NAUKOWA IM. B. PRUSA**

ul. Krakowskie Przedmieście 7
00-068 Warszawa
tel.: 022 826 18 35
www.prus24.pl

**KSIĘGARNIA
EKONOMICZNA**

ul. Grójecka 67/69
02-094 Warszawa
tel.: 022 822 90 41
www.ksiegarnia-ekonomiczna.com.pl

KSIĘGARNIA NAUKOWA

Al. Solidarności 83/89
00-144 Warszawa
tel.: 022 850 10 20
www.24naukowa.com.pl

KSIĘGARNIA „KODEKS”

ul. Sądowa 1
50-046 Wrocław
tel.: 071 370 42 96
www.kodeks.net.pl

Asystenci w poradniach prawnych

Katarzyna Furman-Łajszczak

The paper contains a reflection on work of the legal clinics assistant. The author proposes the new methodological and organizational solutions, affecting the functioning of the legal clinic and describes a wide range of possibilities of involving assistants in the process of clinical education, which may be used during all classes conducted by the teachers within the clinics.

Dopuszczalny zakres pomocy prawnej świadczonej w ramach UPP (klinik prawa)

Karol Pachnik

Until now the Law Clinics have been focusing on supplying legal advice mainly in the form of verbal advice. In the Polish law system there are regulations that allow the Law Clinics to legally substitute a party. To expand the limits of the supported legal help it is necessary to meet up the requirements such as selecting the right legal form for the Law Clinics or resignation from conducting business activity by the Law Clinics.

Zastosowanie technik audiowizualnych w klinicznym nauczaniu prawa

Marta Janina Skrodzka

One of the characteristic features of Clinical Legal Education distinguishing it from other activities which are taught at law schools, is the usage of active teaching methods. They are used by academics, who are both supervisors within legal clinics and academics teaching regular classes. Clinical supervisors broaden the scope of active teaching methods, enriching them with new ideas. It is because the goal of clinical legal education is both legal assistance to people who are underrepresented, students' education and its improvement.

One of the ideas used by some legal clinics in Poland, is the introduction of audio-visual techniques as an active teaching methods, when working in legal clinics. The new teaching method is based on the recording of situational scenes, cases or simulated mock trials and moot courts, which are, after their technical development, the basis for conducting classes for the selected topic which corresponds with the theme of the film.

The article is a kind of methodological instruction, which may be helpful when preparing the educational film. It is also a source of knowledge about the possibilities of film's usage in teaching within legal clinics. The article is divided into two main parts. The aim of the first one, is to show the various stages of preparation of the film. The second is to show the development of lessons with film's usage. It ends with a summary of information on audio-visual techniques, as an active method of teaching law and a question addressed to all people supporting CLE on effectiveness of that method.

Specyfika pracy z klientami pozbawionymi wolności

Małgorzata Pyrcak

Text presents how to deal with a specific group of clients who are imprisoned or arrested. Students working on such cases must solve problems which do not occur while giving legal aid to other clients. First of all, text describes what are typical kinds of problems which imprisoned clients have and what kind of advice they expect from law clinic. There is shown how legal clinics can enable prisoners to obtain legal advice – eg. by preparing special forms for them which would be available in a penitentiary. Secondly, there is presented how to communicate with such clients, how to get all the information and documents necessary for preparing legal opinion and what to do if the client is released from prison. Finally, there are some ideas for making work in such cases easier and faster.

Zajęcia w sekcji przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć i nowa rola Kliniki Prawa UW w przeciwdziałaniu dyskryminacji na terenie uczelni

Katarzyna Furman-Łajszczak, dr Barbara Namysłowska-Gabrysiak

The article discusses a role of the new body at the Warsaw University – the Antidiscrimination Commission – which was established by the decision made on 8th March 2010 by Rector of the Warsaw University. The authors describe the future functioning of the Commission and the bodies of her support (such as Legal Clinic and Center for Disputes and Conflicts Resolution of the Law Faculty). Existence of the Commission may increase the level of sensitivity, not only of the students, but also of the academic teachers and help us to follow European standards in the area of the antidiscrimination regulations.

Debata środowiskowa

Z doświadczeń zdobytych w Tajlandii

Justyna Buzafa

An Author as the first Polish law student participated at the Legal Studies Internship 2009, which was organized by the human rights non-governmental organization the Bridges Across Borders South East Asia in Thailand. The broken human rights are widely developed in an article and it is the main idea of the organization's activity.

The Author prepared and taught workshops at the Juvenile Detention Center every week and awaken prisoners that although they are in a closed area, they are still human beings and have the same human rights as every person has.

The next task was preparation lesson plans with the interactive teaching methodologies about HIV/AIDS.

The next aspect in the article is related with the Legal Clinic at the Chiang Mai University, in which the law students give advice to poor people. The Author had to observe how the law students work, which kind of cases they have and how to prepare the Legal Clinic annual report.

The intern should work in a community service during the internship. The Author visited an orphanage.

Besides the volunteering, during the internship, many meetings were organized with the interns, eg. the workshop with Malaysian students to discuss about the controversial topics related with law.

The Author, after the end of the program, works in the Law Clinic at university and joined to the student's program „Street Law” to prepare absolutely new workshops about human rights, which are presented to pupils at schools.

The Bridges Across Borders South East Asia is the organization which works in support in human rights but furthermore this is also organization which joins people from different parts of the world to show the different law. Bruce Lasky and Wendy Morrish, who are the directors of the Bridges Across Borders South East Asia, gave the unrepeatable possibility to see the lively law, in which the rules can not be so important as people think.

W poprzednim numerze EP:

- 】 Temat miesiąca – Elektroniczne postępowanie upominawcze – *Bartosz Draniewicz*
- 】 Dodatek specjalny – Nowa ustawa o finansach publicznych z 27.8.2009 r. – *Agnieszka Mikos-Sitek*
- 】 Odwołanie od uchwały komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji adwokackiej – *Grzegorz Krawczyk*
- 】 Terminy w KP – *Patrycja Klimiuk*
- 】 Dziesięć powodów, dla których warto zostać kontrolerem państwowym – *Adrian Gosk*

Asystenci w poradniach prawnych

Katarzyna Furman-Łajszczak*

Celem niniejszego artykułu jest omówienie specyfiki pracy asystentów w studenckich poradniach prawnych, zarówno tych etatowych, jak i wolontariuszy – osób, o których pracy na rzecz poradni niewiele dotychczas napisano. Niezależnie od więzów łączących absolwentów wydziałów prawa i administracji z poradniami na terenie całej Polski warto poznać oraz rozważyć zastosowanie w swojej pracy sugestii przedstawionych poniżej, płynących z mojej praktyki asystentki koordynatorki sekcji prawa karnego Kliniki Prawa Uniwersytetu Warszawskiego dr *Barbary Namysłowskiej-Gabrysiak*.

Aby uczynić poniższy artykuł bardziej przejrzystym, podzieliłam go na części, systematyzując zagadnienia (zarówno naukowe, jak i organizacyjne) związane ze specyfiką pracy w poradniach prawnych działających przy placówkach akademickich.

Metodologia i organizacja pracy asystentów, wpływająca na efektywność pracy studentów, sekcji i całej poradni

Przygotowując każde zajęcia, warto sięgnąć do najnowszych komentarzy, orzecznictwa czy publikacji prasowych, tak aby z jednej strony pozostawać na bieżąco z analizowaną tematyką, z drugiej zaś – móc ją zaprezentować studentom w sposób najbardziej obrazowy i pełny (warto przy tym nawiązać do przykładów z praktyki, starać się odnaleźć przypadki głośne i medialne, a w konsekwencji – namacalne i bliskie).

Dla ułatwienia pracy asystent może stworzyć dla grupy studentów w danej sekcji **mailingową listę dyskusyjną**, która poza zadaniami natury organizacyjnej mogłaby również spełniać cel edukacyjny. Lista taka umożliwi inicjowanie dyskusji i kontynuowanie jej poza zajęciami na uczelni. Za punkt wyjścia posłużyć mogą ostatnie wydarzenia, orzeczenia sądowe, decyzje polityczne mogące mieć wpływ na zmiany w systemie prawa. Warto tą drogą zachęcić studentów do prowadzenia codziennego przeglądu prasy, załączając w mailach linki do interesujących tekstów na stronach internetowych. Lista umożliwi również wspólny monitoring informacji dotyczących zmian legislacyjnych, ukazujących się publikacji, wykładów i konferencji odbywających się na uczelni macierzystej czy w innych ośrodkach naukowych. Godne uwagi mogą być również programy stypendialne oferowane przez uczelnie polskie i zagraniczne oraz organizacje międzynarodowe, z których mogliby skorzystać studenci uczestniczący w pracach klinicznych. Do uzyskania tą drogą materiału warto wrócić podczas zajęć na uczelni, wykorzystując fragmenty filmów czy publikacji prasowych jako punkt wyjścia również do dyskusji na żywo.

Prowadzona przez asystenta lista mailingowa może również umożliwić studentom poznanie prowadzonych przez siebie spraw, otwierając przy tym pole dla wymiany poglądów i koncepcji.

Asystent może się również podjąć inicjowania **nieformalnych spotkań grupy** – sprzyjają one jej wewnętrznej integracji, pozwalając na przełamanie barier pomiędzy studentami, otwarcie się i pozbycie zahamowań podczas zabierania głosu w trakcie zajęć.

Z racji powierzonych mu obowiązków asystentowi przychodzi niejednokrotnie uczestniczyć w czynnościach administracyjnych

związanych z funkcjonowaniem poradni. Koordynator może powierzyć mu czynności niewymagające jego osobistego zaangażowania. W żadnym razie nie powinien on w takiej sytuacji zapominać o odpowiedzialności, jaka ciąży na nim w związku z powierzonymi mu obowiązkami. Sprawne funkcjonowanie poradni przekłada się bezpośrednio na możliwość efektywnej pomocy jej klientom. Studenci oraz asystenci, pełniąc w poradni określone i odpowiedzialne funkcje, muszą zdawać sobie sprawę z tego, że wszelkie zaniedbania czy zaniechania z ich strony wpływają bezpośrednio na funkcjonowanie całej poradni.

Niezwykle ważne jest, aby studenci, zanim zaczną spotykać się z klientami poradni, zostali przez asystenta raz jeszcze przeszkoleni pod względem procedur związanych z ich przyjmowaniem. Wiele uwagi należy poświęcić zasadom ewidencjonowania wizyt klientów, archiwizowania opinii prawnych oraz pism procesowych przygotowywanych dla klientów w ciągu danego roku akademickiego. Warto porozmawiać również o prawidłowym planowaniu skutecznego dysponowania czasem poświęconym na spotkanie z klientem oraz umiejętności efektywnego notowania przebiegu rozmowy.

Uczestnictwo asystenta w symulacjach rozmów z klientami

W trakcie przygotowań do późniejszej pracy z klientami poradni warto odgrywać ze studentami pilotażowe scenki, mające ułatwić im późniejsze prowadzenie rozmów z klientami. **Symulacje rozmów** z osobami, których problemy są bardzo trudne do rozwiązania, bądź takimi, które wymagają zastosowania całego wachlarza umiejętności interpersonalnych (np. wykazania się asertywnością) – mogą być prowadzone na początku roku akademickiego. Wówczas każde doświadczenie jest dla studentów niezwykle cenne i może wpłynąć na budowanie ich relacji z klientami.

Powierzając asystentowi rolę klienta zgłaszającego się do poradni, można mieć pewność, że z racji swoich doświadczeń klinicznych trafnie zaakcentuje on najważniejsze i najtrudniejsze problemy, z jakimi studenci mogą się spotkać w trakcie rozmów z klientami.

Na potrzeby zajęć przygotowałam kazusy, na podstawie których studenci mogliby się najwięcej nauczyć. W bieżącym roku akademickim miałam między innymi okazję wcielić się w postać

* Autorka jest uczestniczką seminarium doktoranckiego w Katedrze Kryminalistyki WPiA UW.

klientki zgłaszającej się do kliniki z problemem przemocowym. Odegrana przez mnie scenka dała studentom możliwość oceny i weryfikacji własnych umiejętności nabytych podczas warsztatów psychologicznych prowadzonych w naszej poradni. Zadanie studentów polegało na przeprowadzeniu rozmowy ze mną oraz sporządzeniu opinii prawnej na podstawie uzyskanego stanu faktycznego. Efekty przeprowadzonej symulacji pokazywały, że nie zawsze stan faktyczny poznany przez studentów podczas rozmowy stanowi odzwierciedlenie rzeczywistości, co wskazało, jak ważne jest umiejętne prowadzenie rozmowy z klientem.

Poniżej zamieszczona została treść przykładowych kazusów, do wykorzystania podczas zajęć.

Prawo medyczne

Kobieta, lat 25. Ginekolog w publicznej placówce służby zdrowia odmówił jej przepisania pigułek antykoncepcyjnych oraz wykonania badań koniecznych przed rozpoczęciem ich przyjmowania. Swoją decyzję lekarz uzasadnił: „odpowiednim wiekiem pacjentki do rodzenia dzieci”.

Ginekolog nie wskazał innego lekarza, który mógłby przepisać pacjentce pigułki antykoncepcyjne.

Czy lekarz w szpitalu postąpił zgodnie z prawem i Kodeksem etyki lekarskiej?

Mobbing

Kobieta pracuje na umowę-zlecenie. W firmie nikt nie jest jej bezpośrednim przełożonym, wykonuje prace zlecane przez wszystkich pracowników. Prezes firmy wielokrotnie czyni aluzje dot. jej wyglądu, ubrań. Wielokrotnie, w obecności innych pracowników, zaprasza na wyjazdy służbowe, na których „mieli by jeden pokój”, „tańczyli do rana”, „zaczynali od kolacji, a kończyli na śniadaniu”. Często oferuje podwiezienie po pracy do domu. Kiedy nikt nie widzi, próbuje ją obejmować. W ostatnim czasie takie zachowania prezesa są coraz częstsze.

Kobiecie to nie odpowiada. Czuje się źle, coraz częściej przebywa w domu, na zwolnieniu lekarskim.

Co może zrobić w tej sytuacji?

Przemoc w rodzinie

Młoda mężatka, regularnie bita i poniżana przez męża, szuka pomocy w klinice. Małżeństwo nie ma dzieci, oboje są wykształceni, zajmują kierownicze stanowiska w prywatnych przedsiębiorstwach. Kobieta kocha męża i chciałaby dać mu szansę na poprawę, obawia się jednak, że mąż może zrobić jej krzywdę. Z jej relacji wynika, że już raz doszło do pobicia, po którym musiała pozostać w domu osiem dni. Po każdej awanturze mąż obiecuje, że się zmieni, błaga, żeby nie odchodziła.

Jakie może podjąć działania, żeby poczuć się bezpieczna, a jednocześnie nie przesądzić ostatecznie o rozwodzie?

Prawo spadkowe

Do kliniki zgłosiła się kobieta, której sąsiad, zajmujący mieszkanie kwaterekowe, zmarł samotnie w domu, opuszczony przez krewnych. Tuż po śmierci sąsiada jego mieszkanie zajął syn, który z niezującym ojcem pozostawał w konflikcie, wyprowadził się z domu ponad pięć lat temu i nigdy nie interesował się losem ojca. Klientka stwierdziła, że syn zmarłego wszedł do jego mieszkania w asyście policji, ponieważ nie dysponował kluczami. Syn urzędnika w mieszkaniu libacje alkoholowe połączone z głośnymi awanturami, niejednokrotnie kończące się w godzinach porannych.

Kobieta chciałaby uniemożliwić synowi zmarłego sąsiada przejęcie mieszkania po ojcu. Jakie działania musi podjąć?

Uczestnictwo asystenta w symulacji procesu

Studenci prawa na polskich uczelniach mają w trakcie swych studiów niewiele okazji ku temu, by obserwować proces w praktyce. Jedyne nieliczni odwiedzają w toku swych studiów salę sądową. Wobec tego nauka procedur sądowych pozostaje dla nich w dalszym ciągu w pewnym sensie abstrakcją.

Prowadzenie przez koordynatorów grup klinicznych symulacji procesów może stanowić duży wkład w edukacyjnej ścieżce przyszłych prawników¹. Mając możliwość czynnego uczestniczenia w symulacji (odgrywając przypisane role procesowe) oraz uczestnicząc w niej biernie (jako publiczność), studenci mają szansę, pod okiem specjalistów z danej dziedziny, poprawić swoje wyobrażenie o przebiegu procesu.

W trakcie symulacji prowadzonej w sekcji prawa karnego UW powierzono mi rolę przewodniczącego składu orzekającego, spośród studentów wybrani zaś zostali oskarżyciele, obrońcy, oskarżony oraz świadkowie. Wszyscy podeszli do powierzonego im zadania w sposób niezwykle odpowiedzialny i przygotowali się do odegrania swoich ról. Studenci skorzystali przy tym z okazji, aby zaabstrahować przenikliwością i niemal profesjonalnym przygotowaniem w zakresie znajomości przepisów procesowych.

Wyznaczając asystenta na przewodniczącego, koordynator może być pewien, że zapewniony zostanie prawidłowy przebieg procesu, dzięki czemu będzie mógł się skupić na merytorycznej ocenie pracy studentów odtwarzających pozostałe role procesowe.

Rozprawy będące przedmiotem symulacji, prowadzone z tygodniowymi przerwami, nagrywane były na dyktafon oraz protokołowane – w ten sposób po zakończeniu przewodu sądowego cały materiał mógł być rozesłany studentom. Pozwoliło to na tym lepsze przygotowanie wystąpień (mów końcowych) stron oraz orzeczenia.

Symulacja ukazała w praktyce problemy związane z przesłuchaniem świadków – kolejnością zadawanych pytań, trudnością ich formułowania w sposób uniemożliwiający ich uchylenie – a także pozwoliła zwrócić uwagę na istotną rolę protokola. Jedną z najważniejszych rzeczy, o jakiej przekonali się studenci, było poznanie, jaką wagę ma przyjęta na sali sądowej taktyka procesowa.

Asystent w roli przewodniczącego składu orzekającego ma możliwość pokazania studentom, że relacje interpersonalne i umiejętność współistnienia z innymi ludźmi mogą mieć znaczenie również na sali sądowej (poczynając od fundamentalnych spraw, jak konieczność niespóźniania się na rozprawę, poprzez powściągliwość w sytuacjach niekorzystnych dla ich klienta, umiejętność przyjmowania z pokorą decyzji sądu, kończąc na elementarnych zasadach kulturalnego zachowania).

Symulacje podobne do opisanej uczyć studentów i asystentów określonej metodyki związanej z przygotowaniem do rozprawy: sztuki zadawania pytań, umiejętności ich doboru, wycucia biegnącego w trakcie rozprawy czasu oraz pewnego formalizmu związanego z przedkładaniem sądowi wniosków dowodowych, wstępowania do procesu itd.

¹ J. Warylewski podczas konferencji poświęconej kondycji nauczania prawa na polskich uczelniach, która odbyła się 4.4.2006 r. na WPIA UW, stwierdził m.in., że: „(...) ważnym elementem edukacji prawniczej jest przygotowanie do praktycznego wykonywania zawodów prawniczych przez absolwentów (...) faktem, a nie postulatem jedynie jest dające się zauważyć coraz powszechniejsze i pełniejsze przygotowanie studentów do wykonywania zawodów prawniczych poprzez zapoznanie się z tzw. warsztatem i techniką pracy prawnika. Niemal w tym udział mają zwłaszcza studenckie poradnie prawne – kliniki prawa, które pozwalają studentom starszych lat na bezpośredni kontakt z osobami potrzebującymi pomocy prawnej i umożliwiają poznanie prawa w działaniu (*law in action*)”. Zob.: J. Warylewski, Problematyka modelu edukacji prawniczej w Polsce, EP 2006, Nr 6 (81), s. 34.

Warto podkreślić, że odgrywanie ról procesowych zmusza studentów również do zabierania głosu wobec większej publiczności, która oceni zarówno wartość merytoryczną ich wystąpienia, jak i sposób przemawiania. Studenci przekonują się, że ważna jest nie tylko treść komunikatu, ale i jego forma. Asystenci i koordynatorzy mogą przekazać studentom (niezależnie od tego, czy samodzielnie, na podstawie własnych doświadczeniach, czy też z pomocą zaproszonego profesjonalisty) podstawowe zasady rządzące wystąpieniami publicznymi, starając się zachęcić ich do doskonalenia swoich umiejętności w tym zakresie².

Asystent powinien czuć (a w razie konieczności – uczestniczyć) w pisaniu orzeczenia zapadłego po zamknięciu symulowanej rozprawy. Powinien on dopilnować zarówno jego strony merytorycznej, jak i językowej. Warto posłużyć się i przedstawić studentom autentyczne orzeczenia sądowe, aby stanowiły one wzór przy pisaniu własnego orzeczenia.

Po zakończeniu symulacji asystent powinien podsumować wraz ze studentami i koordynatorem całe przedsięwzięcie. Niezwykle cenne mogą się przy tym okazać słowa koordynatora, pozwalające dostrzec ewentualne niedoskonałości czy sukcesy z dodatkowej perspektywy. Merytoryczna ocena wykonanej pracy pomoże w przyszłości poprawić niektóre elementy, podkreślając tym mocniej edukacyjny walor symulacji. Wszystkie umiejętności nabyte podczas symulacji będą przydatne zarówno w dalszej ścieżce edukacyjnej, jak i życiu zawodowym przyszłych absolwentów.

Uczestnictwo asystenta w procesie tworzenia opinii prawnej

Tworzenie opinii przez studentów uczestniczących w zajęciach klinicznych ma w swoim założeniu łączyć elementy edukacyjne z realizacją misji poradni prawnych – niesieniem pomocy osobom, które ze względów finansowych nie są w stanie skorzystać z usług profesjonalisty.

Rozwiązując indywidualny problemem klienta, studenci muszą wykazać się umiejętnościami komunikacji, ustalania stanu faktycznego poprzez wydobycie istotnych elementów wypowiedzi klienta, ustalenia stanu prawnego, jego interpretacji i prawidłowego zastosowania przepisów. W tym zakresie studentów nie wolno wyręczać – nie powinien tego czynić ani koordynator, ani asystent³. Akademickie poradnie prawne powinny w możliwie dużym stopniu zapewnić studentom możliwość samodzielnego zdobywania wiedzy⁴.

Opinia prawna, w jej pierwotnym kształcie, powinna stanowić efekt samodzielnej pracy studentów. Przed asystentem i koordynatorem leży dopiero zadanie jej wnikliwej weryfikacji i oceny – z naciskiem na wskazanie jedynie studentowi właściwego kierunku rozwoju. Taki rozkład obowiązków rozwija samodzielność studenta, uczy go właściwej organizacji czasu pracy oraz każe przykładać większą wagę do każdego słowa użytego w opinii.

Rola asystenta w procesie twórczym koncentruje się na tzw. pierwszym sczytaniu opinii – zarówno pod względem merytorycznym, jak i stylistycznym.

Ewentualne uwagi asystent kierować powinien do koordynatora, który albo się do nich przychyli, albo je zmieni, dodając ewentualnie swoje. Przy spełnieniu przedstawionych powyżej założeń opinia, która ostatecznie trafi do klienta, będzie sprawdzona przynajmniej dwukrotnie, co powinno przekładać się na jej treść, niemal gwarantując, że ostatecznie będzie ona stanowiła optymalne możliwe rozwiązanie problemu, z jakim klient zwrócił się do poradni.

Etos asystenta poradni prawnej. Podsumowanie

Asystent poradni prawnej, realizując funkcję i zadania prawnika, powinien w swoim postępowaniu kierować się zasadami wynikającymi z etosu wykonywanego zawodu⁵. Zwracając na to uwagę, warto podkreślić, że w stosunkach zewnętrznych asystenci postrzegani mogą być jako pracownicy danej placówki naukowej, a ich praca stanowić może swoiste świadectwo jej działalności.

Podsumowując powyższe rozważania (z racji charakteru niniejszej publikacji ograniczone do najważniejszych spostrzeżeń), należy podkreślić, że praca asystenta stanowi dla absolwenta prawa swoiste wyzwanie, które z jednej strony powinno mobilizować go do dalszej nauki i rozwoju, z drugiej zaś stanowić może źródło niezwykłej satysfakcji, jaką jest możliwość dzielenia się zdobytą podczas studiów wiedzą oraz doświadczeniem płynącym z pracy zawodowej.

² Studentom można polecić warsztaty retoryki prawniczej, które organizowane są na niektórych uczelniach przez koła naukowe, oraz artykuły i publikacje książkowe poświęcone sztuce wystąpień publicznych prawników, m.in.: *M. Korolko, Retoryka i erystyka dla prawników*, Warszawa 2001; *Z. Dyka, Kompetencje retoryczne prawnika*, Pal. 2008, Nr 9–10, www.palestra.pl.

³ *F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, Metodologia klinicznego nauczania prawa* (w:) *Biblioteka Studenckich Poradni Prawnych, Prawo administracyjne*, Warszawa 2008, s. 14.

⁴ Z misji Kliniki Prawa Uniwersytetu Warszawskiego: „Klinika Prawa stwarza studentom jedyną w toku studiów prawniczych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego okazję do uzyskania praktycznych umiejętności w zakresie udzielania porad klientom i rozwiązywania problemów prawnych”. Zob.: www.wpia.uw.edu.pl/582,Misja.html. Ponadto warto zauważyć, że zajęcia prowadzone przez poradnie prawne realizują dążenie edukacji akademickiej, aby podczas zajęć umożliwiony był studentom indywidualny kontakt z prowadzącym zajęcia. Dążenie to wyczytać można np. z wypowiedzi *K. Sójki-Zielińskiej*: „Niezwykle przyspieszenie rytmu pracy na uczelni pod presją czasu, a także masowy charakter studiów mają wielce ujemny wpływ na jakość edukacji prawniczej. Istniejąca sytuacja uniemożliwia niemal całkowicie indywidualny kontakt profesora ze studentami. Co przeczy samej istocie naszej korporacji, ustanowionej przed wiekami, jako *universitas magistrum et scholarium*, wspólnota nauczających i nauczanych”. Zob.: *K. Sójka-Zielińska, Quo magis veritas propagetur...* Kilka refleksji o etyce zawodu nauczyciela prawa, [w:] *E. Łojko* (red.), *Etyka prawnika. Etyka nauczyciela zawodu prawniczego*, Warszawa 2007, s. 106.

⁵ Zob.: *M. Szewczyk, Kilka refleksji o wykonywaniu zawodu prawnika*. Bronić, ręki nie podać, EP 2003, Nr 8 (53), s. 14.

Nadsyłajcie uwagi!

Chcemy, by czasopismo „Edukacja Prawnicza” odpowiadało w pełni Waszym oczekiwaniom. Dlatego jeśli macie uwagi co do zawartości czasopisma lub jego wyglądu prosimy o ich nadsyłanie na adres: edukacjaprawnicza@beck.pl

Dopuszczalny zakres pomocy prawnej świadczonej w ramach UPP (klinik prawa)

Karol Pachnik*

Studenci prawa w ramach UPP udzielają porady czy sporządzają projekty pism procesowych. W aktualnym stanie normatywnym możliwe jest rozszerzenie zakresu świadczonej pomocy na zastępstwo procesowe. Warunkiem koniecznym jest wybór odpowiedniej formy organizacyjnej dla kliniki prawa i właściwe – wobec wymagań stawianych w prawie – określenie celów działania.

Tytułem wstępu

Uniwersyteckie poradnie prawne działają od przeszło 10 lat¹. W tym czasie sukcesywnie zwiększała się ich ilość². Organizacje te (rozumiane jako struktura) w ramach wyznaczonych sobie działań udzielają nieodpłatnej pomocy prawnej osobom, które najczęściej ze względu na sytuację majątkową nie mogą skorzystać z odpłatnej porady prawnika. Studenci prawa (pod kierunkiem pracowników naukowych), pomagając innym, mają możliwość zdobycia doświadczenia w kontaktach z klientem. Mimo podejmowania od kilku lat inicjatyw legislacyjnych świadczenie nieodpłatnej pomocy prawnej nie jest regulowane w wyraźny sposób w akcie prawnym rangi ustawowej³. Stąd też konieczne wydaje się przeprowadzenie analizy prowadzącej do określenia – w aspekcie prawnym – zakresu działalności UPP (zamiennie kliniki prawa).

Porada prawna to podstawowa pomoc prawna, jaką można uzyskać w UPP. Prócz tego można otrzymać pomoc w zredagowaniu prostych pism procesowych, przy czym zaznaczenia wymaga, że pisma takie są podpisywane i wnoszone do odpowiednich organów przez odbiorców pomocy prawnej we własnym imieniu.

Zakres dopuszczalnej pomocy prawnej

Trybunał Konstytucyjny już w 2003 r. wypowiedział się co do możliwości udzielania pomocy prawnej przez osoby niebędące adwokatami i radcami prawnymi⁴.

Wedle treści zapadłego orzeczenia niezgodny z Konstytucją RP był przepis pozwalający na stosowanie sankcji karnej za wykonywanie czynności zawodowych przez podmioty niemające wymaganych do tego uprawnień⁵. Trybunał Konstytucyjny ocenił, że ówczesnie obowiązujący art. 59 § 1 KW⁶ rozumiany w ten sposób, że umożliwia stosowanie sankcji karnych wobec osób z wyższym wykształceniem prawniczym, świadczących usługi pomocy prawnej, niespełniających wymagań przewidzianych dla wykonywania zawodu radcy prawnego lub adwokata, jest niezgodny z art. 42 Konstytucji RP przez to, że nie zachowuje wymaganej precyzji określenia znamion czynu zagrożonego karą.

W uzasadnieniu orzeczenia stwierdzono, że brak jest w polskim ustawodawstwie jakiegokolwiek regulacji, która określałaby zakres uprawnień osoby kończącej wyższe studia prawnicze i uzyskującej dyplom prawnika (absolwenta wydziału prawa bądź szkoły prawa). Fakt ten zachowuje swoją aktualność. Jednak odkąd z polskiego systemu prawnego usunięto uregulo-

wanie dopuszczające pociągnięcie do odpowiedzialności karnej za wykonywanie czynności, jakie przypisuje się tzw. zawodom prawniczym, działalność taka – oceniając w sensie negatywnym – nie jest niezgodna z prawem.

Co więcej, najnowsze założenia do projektu ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej⁷, która definiowana jest jako porada prawna, w tym również – w razie potrzeby – sporządzenie pisma procesowego lub innego pisma do sądu, organu administracji publicznej lub do innego podmiotu – bez udzielania pełnomocnictwa – (tzw. podstawowa pomoc prawna) zakładają udzielanie jej również przez organizacje pozarządowe (bez szerszego scharakteryzowania tego terminu). Z powyższego można wyciągnąć wniosek, że omawiany zakres działalności, a więc udzielanie porad prawnych i sporządzanie projektów pism procesowych, jest co najmniej tolerowany przez ustawodawcę.

Dopuszczalność zastępstwa procesowego

Rozważenia wymaga możliwość i ewentualny zakres świadczenia zastępstwa procesowego w ramach UPP.

Nie ma specjalnych regulacji pozwalających na pomoc w zakresie zastępstwa procesowego przez UPP działające w formie organizacyjnej⁸ koła naukowego czy jednostki organizacyjnej uczelni. W praktyce studenci niektórych klinik prawa występują

* Autor jest doktorantem na WPIA Uniwersytetu Warszawskiego i asystentem sędziego w NSA.

¹ 1.10.1997 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego rozpoczęła działalność pierwsza w Polsce uniwersytecka poradnia prawna, zaś na początku 1998 r. na WPIA w Uniwersytecie Warszawskiego uruchomione zostały zajęcia „Klinika Prawa”, <http://www.fupp.org.pl/index.php?id=poradnie>, stan na: 17.4.2010 r.

² Obecnie wyróżnia się 25 uniwersyteckich poradni prawnych, http://www.fupp.org.pl/index.php?id=poradnie_polska, stan na: 17.4.2010 r.

³ Taki stan może być spowodowany stanowiskiem organów skarbowych co do konieczności odprowadzania danin publicznych od pomocy prawnej udzielonej bez wynagrodzenia.

⁴ Wyr. TK z 26.11.2003 r., Dz.U. Nr 206 poz. 2012.

⁵ Stan faktyczny omawianej sprawy dotyczył wykonywania czynności zawodowych, jakie przypisuje się tzw. zawodom prawniczym, a konkretnie zawodowi radcy prawnego;

⁶ Art. 59 § 1 KW brzmiał: „Kto wykonuje czynności zawodowe, nie mając wymaganych do tego uprawnień lub przekraczając swe zawodowe uprawnienia albo wbrew zakazowi organu państwowego, podlega karze grzywny. § 2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w § 1, można orzec podanie orzeczenia do publicznej wiadomości w szczególny sposób”. Artykuł ten został skreślony na mocy art. 71 ustawy z 19.11.1999 r. – Prawo działalności gospodarczej, Dz.U. Nr 101, poz. 1178 ze zm.

⁷ Projekt z 11.3.2010 r. Założenia do projektu ustawy o nieodpłatnej pozasądowej pomocy prawnej i informacji prawnej dla osób fizycznych, <http://bip.ms.gov.pl/projekty/projekty.php#sec6>, stan na: 18.4.2010 r.

⁸ Przywoływana tematyka jest szerzej omawiana w artykule: J. Kuźmicka-Sulikowska, R. Gołąb, Forma organizacyjno-prawna studenckich poradni prawnych, *Klinika* 2007, Nr 3, s. 8–13.

jako pełnomocnicy studentów w postępowaniach dyscyplinarnych⁹. W orzecznictwie wyrażono pogląd, że **organy samorządu studenckiego szkoły wyższej mogą pozywać i być pozywane (czyli posiadają legitymację procesową) w sprawach z zakresu ich ustawowych uprawnień**¹⁰. Takiego rozumowania nie można odnieść wprost do UPP. Dotychczas w orzecznictwie nie zajęto się statusem kół naukowych w kontekście świadczenia przez nie pomocy prawnej.

Istnieją jednak takie unormowania prawne (zarówno w zakresie prawa materialnego, jak i procesowego), dzięki którym możliwe jest reprezentowanie klientów przed urzędami i instytucjami wymiaru sprawiedliwości w ramach prowadzonej przez kliniki prawa działalności.

Uregulowania te odnoszą się do tych UPP, które zaliczyć można do organizacji społecznych, a więc co do zasady¹¹ podmiotów mających osobowość prawną albo co najmniej zdolność do czynności prawnych. Dwie podstawowe formy takich organizacji społecznych to fundacje i stowarzyszenia¹².

W nauce prawa i orzecznictwie nie jest dostatecznie wyjaśnione, czy fundacja może być uznawana za organizację społeczną¹³. Rozstrzygając na podstawie ustawy z 30.8.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi¹⁴, NSA w uchwale orzekł, że **fundacja zalicza się do kręgu organizacji społecznych**¹⁵. Przeciwnicy takiego poglądu wskazują, że do grona organizacji społecznych nie można zaliczać podmiotów typu korporacyjnego¹⁶. Spór ten nie został dotychczas jednoznacznie rozstrzygnięty.

W projektowanych zmianach procedury cywilnej¹⁷ określenie „organizacja społeczna” ma być zastąpione terminem „organizacja pozarządowa”.

Wobec powyższego optymalną formą organizacyjno-prawną dla działalności klinik prawa polegającej na występowaniu przed urzędami i organizacjami wymiaru sprawiedliwości jest stowarzyszenie.

Podstawy prawne świadczenia zastępstwa procesowego

Zakres uprawnień stowarzyszenia jako organizacji społecznej regulowany jest zarówno przez normy prawa materialnego, jak i procesowego. Można wyróżnić uprawnienia odnoszące się do określonych kategorii spraw albo uprawnienia, które można realizować na rzecz określonej grupy podmiotów.

W drugim przypadku szczególną grupę stanowią uprawnienia do świadczenia pomocy prawnej na rzecz członków organizacji społecznych¹⁸ albo uprawnienia przysługujące organizacjom społecznym skupiającym członków określonych grup społecznych czy zawodowych¹⁹. Wymieniona grupa prerogatyw nie ma większego znaczenia dla UPP, gdyż założeniem jest udzielanie pomocy prawnej na rzecz innych osób niż członkowie klinik prawa.

W szeregu aktów prawa materialnego można odszukać zakres uprawnień procesowych organizacji społecznych. Warto przytoczyć kilka podstaw prawnych uprawniających do świadczenia pomocy prawnej:

- » art. 12 ust. 2 pkt 3 ustawy z 23.8.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. Nr 171, poz. 1206);
- » art. 19 ustawy z 16.4.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (t. jedn.: Dz.U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 ze zm.);
- » art. 9 ustawy z 5.7.2002 r. o ochronie niektórych usług świadczonych drogą elektroniczną, opartych lub polegających na dostępie warunkowym (Dz.U. Nr 126, poz. 1068 ze zm.);

» art. 8 ustawy z 12.6.2003 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz.U. Nr 139, poz. 1323 ze zm.);

» art. 3 ust. 1 pkt 10 w zw. z art. 44 ustawy z 3.10.2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. Nr 199, poz. 1227 ze zm.);

» art. 9 i art. 136 ustawy z 30.6.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (t. jedn.: Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 ze zm.).

Administracyjne ustawy procesowe²⁰ dopuszczają udział w sprawie organizacji społecznych zawsze wtedy, gdy jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji i gdy przemawia za tym interes społeczny. Dopuszczenie do udziału w postępowaniu nadaje UPP uprawnienia tożsame z uprawnieniami strony, na rzecz której działa w postępowaniu. W postępowaniu sądowo-administracyjnym organizacja społeczna może brać udział na prawach uczestnika, czyli podmiotu działającego na prawach strony²¹, w postępowaniach w sprawach innych osób, jeżeli sprawa dotyczy zakresu jej statutowej działalności, a jeżeli brała udział w postępowaniu przed organami administracji, posiada również prawo wniesienia skargi do sądu administracyjnego²². W doktrynie prawa obecny jest pogląd, że uczestnik postępowania jest również legitymowany do wniesienia skargi kasacyjnej²³.

W postępowaniu cywilnym wyróżnić można kilka kategorii spraw, w których strona mogłaby być reprezentowana przez klinikę prawa, czyli pośrednio przez studentów działających jej na rzecz. Są to

⁹ B. Legutko, Studenci uniwersyteckich poradni prawnych w postępowaniach dyscyplinarnych prowadzonych na podstawie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym z 27.7.2005 r., *Klinika* 2006, Nr 1, s. 19.

¹⁰ Uchw. SN z 10.2.2000 r., III CZP 29/99, OSP 2000, Nr 9, s. 13.

¹¹ W doktrynie prawa obecny jest pogląd, że stowarzyszenie zwykle nieposiadające osobowości prawnej ani zdolności do czynności prawnych może na gruncie procesu cywilnego posiadać zdolność sądową stosowanie do art. 64 § 2 KPC, P. Telenga, Komentarz do art. 64 KPC [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, Elektroniczny System Informacji Prawnej Lex. Stowarzyszenia zwykle mogą być również stroną w postępowaniu administracyjnym, na podstawie art. 29 KPA, i w postępowaniu sądowo-administracyjnym (art. 9, 25 § 3 i 4 prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi), P. Sarnecki Komentarz do art. 40 ustawy – Prawo o stowarzyszeniach [w:] *Prawo o stowarzyszeniach. Komentarz*, Warszawa 2007, Elektroniczny System Informacji Prawnej Lex.

¹² Zauważyć trzeba, że projektem ustawy o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz niektórych innych ustaw – druk nr 1727 Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VI kadencji – planowano uposażyć stowarzyszenia zwykle w zdolność do czynności prawnych. Ostatecznie jednak przyjęto ustawę w wersji nieprzewidującej takiego rozwiązania.

¹³ Por. H. Cioch, Status polskich fundacji w świetle judykatury, *Rej.* 2000, Nr 5, s. 21 i n.

¹⁴ Dz.U. Nr 153, poz. 1270 ze zm.

¹⁵ Przy dwóch zdaniach odrębnych, uchw. NSA (7) z 12.12.2005 r., II OPS 4/05 ONSA i WSA 2006, Nr 2, poz. 37.

¹⁶ Fundacja nie może występować jako organizacja społeczna w postępowaniu administracyjnym, wyr. NSA z 24.10.2000 r., II SA 786/00, niepubl.

¹⁷ Projekt zmiany KPC oraz niektórych innych ustaw z 4.11.2009 r., <http://bip.ms.gov.pl/kkpc/kkpc.php> stan na: 18.4.2010 r.

¹⁸ Art. 4 ust. 1 pkt 1 ustawy z 5.7.1996 r. o doradztwie podatkowym, t. jedn.: Dz.U. z 2008 r. Nr 73, poz. 443 ze zm.

¹⁹ Art. 87 § 4 KPC.

²⁰ Por. art. 31 KPA oraz art. 33a z 29.8.1997 r. Ordynacja podatkowa, t. jedn.: Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.

²¹ Szerzej pozycję procesową uczestnika postępowania omawia M. Romańska, Komentarz do art. 33 ustawy – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi [w:] T. Woś i in. (red.), *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, Warszawa 2009.

²² Art. 33 i art. 50 ustawy z 30.8.2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, Dz.U. Nr 153, poz. 1270 ze zm.

²³ H. Knyśiak-Molczyk, Komentarz do art. 172 ustawy – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi [w:] T. Woś i in. (red.), *op. cit.*; odmienny pogląd, bez głębszego uzasadnienia, prezentuje A. Wróbel [w:] K. Chorąży, W. Taras, A. Wróbel, *Postępowanie administracyjne, egzekucyjne i sądowo-administracyjne*, Kraków 2005, s. 348.

sprawy o ochronę konsumentów, sprawy o roszczenia alimentacyjne, sprawy o ochronę równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednie lub pośrednie zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli, rozpoznawane w postępowaniu cywilnym sprawy o roszczenia z tytułu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym, który stanowi przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego w postępowaniu karnym²⁴. Do powyższej listy dodać można także sprawy związane z ochroną praw konsumentów, sprawy związane z ochroną własności przemysłowej, sprawy o ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka i o roszczenia alimentacyjne²⁵, sprawy dotyczące ochrony praw osób niepełnosprawnych²⁶.

Warunkiem *sine qua non* skorzystania z wymienionych uprawnień jest nieumieszczenie w akcie erekcyjnym ani też nieokreślenie w żaden inny sposób jako zadania UPP prowadzenia działalności gospodarczej.

Zaliczenie spraw o ochronę konsumentów i spraw związanych z ochroną praw konsumentów do kategorii spraw, w których przedstawiciele UPP mogą świadczyć pomoc prawną przed sądem, świadczy o znacznej ilości potencjalnych postępowań sądowych, w których mogą uczestniczyć członkowie klinik prawa. Za **konsumenta** zgodnie z definicją legalną zawartą w kodeksie cywilnym uważa się osobę fizyczną²⁷ dokonującą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Wyjaśnia się przy tym, że chodzi o wszystkie (w tym jednostronne) czynności prawne dokonane na podstawie norm prawa cywilnego²⁸. Przykładowo umowa między pacjentem a lekarzem będzie umową konsumentką, jeżeli lekarz prowadzi we własnym imieniu działalność zawodową²⁹.

Przedstawiciele kliniki prawa mogą – w bardzo ograniczonym zakresie – zyskać uprawnienia do występowania w procesie karnym. Możliwość wykonywania w procesie praw pokrzywdzonego (o ile nie zdecydował się on na samodzielne działanie) przewidziano w art. 39 ustawy z 21.8.1997 r. o ochronie zwierząt³⁰. Uprawnienie takie odnosi się do pokrzywdzonego przez sprawcę przestępstw opisanych w art. 35 ust. 1 i 2 OchrZwierU.

Podsumowanie

Przedstawione rozważania falsyfikują w części tezę, że studenci z poradni prawnych nie mają możliwości reprezentowania klientów przed instytucjami wymiaru sprawiedliwości³¹. Uprawnienia takie mogą powstawać w przypadku przyjęcia odpowiedniej formy organizacyjnej kliniki prawa i poczynienia odpowiednich zapisów w statucie albo innym akcie założycielskim. To od założycieli UPP zależy w dużym stopniu potencjalny zakres działalności, bowiem istotne znaczenie ma odpowiedni wybór formy

prowadzenia kliniki prawa oraz wyznaczenie celów działania, które pozwoliłyby na udzielanie pomocy prawnej w szerokim zakresie.

Jednak trzeba pamiętać, że ze względu na bezpieczeństwo obrotu prawnego tak jak porady prawne opracowywane są pod kierownictwem pracowników naukowych, tak wykorzystywanie ewentualnych uprawnień w zakresie reprezentacji procesowej powinno zawsze odbywać się pod nadzorem i przy udziale pracowników naukowych oraz dotyczyć możliwie nieskomplikowanych spraw. Co zrozumiałe, pomoc ta powinna być udzielana wyłącznie przez studentów ostatnich lat studiów, ze względu na odbyty już przez nich program nauczania. Należy też zapewnić dla takiej działalności stosowne ubezpieczenie³².

Samo uprawnienie do występowania przed sądami wynika z unormowań obowiązującego prawa. To z woli ustawodawcy organizacje społeczne, a w tym i UPP, mogą nabyć i wykorzystywać opisywane uprawnienia. W prawie nie ograniczono reprezentacji procesowej tylko do zastępstwa wykonywanego przez osoby z wyższym wykształceniem prawniczym. Dopuszczając dowolne organizacje społeczne do udziału w postępowaniach sądowych i przed organami administracji, prawodawca pozwolił na wykonywanie takich uprawnień w imieniu organizacji społecznych przez dowolne osoby fizyczne mające umocowanie do działania, co do których nie zachodzą przesłanki negatywne, takie jak brak zdolności do czynności prawnych.

Rozszerzenie dotychczasowego zakresu działalności klinik prawa jest pewnym wyzwaniem, gdyż wydaje się, że powinien ulec korekcie model przygotowania do świadczenia pomocy w ramach UPP. Zauważyć trzeba, że wobec poszerzenia zakresu działalności korzyść odnieść mogą zarówno beneficjenci pomocy prawnej, jak i studenci prawa, dla których może to być cenna lekcja praktyki. Wydaje się więc, że przedstawiony pogląd o możliwości pomocy prawnej przez świadczenie zastępstwa procesowego wart jest rozważenia.

²⁴ Art. 61 KPC.

²⁵ Art. 84 KPC.

²⁶ Art. 546 § 3 KPC.

²⁷ Przykładowo konsumentem będzie członek spółdzielni mieszkaniowej, któremu przysługuje spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego; por. wyr. SN z 26.9.2007 r., IV CSK 122/07, OSNC 2008, Nr C, poz. 74.

²⁸ T. Sokołowski, Komentarz do art. 22(1) KC [w:] A. Kidyba (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, Warszawa 2009.

²⁹ J. Haberko, Konsumentki charakter umowy o świadczenie zdrowotne, Pr. i Med. 2007, Nr 1, s. 70.

³⁰ T. jedn.: Dz.U. z 2003 r. Nr 106, poz. 1002 ze zm., dalej jako: OchrZwierU.

³¹ M.J. Skrodzka, Centrum Praktyk Sądowych – symulacje rozpraw sądowych wpisane na stałe w działalność studenckiej poradni prawnej, Klinika 2007, Nr 3, s. 14–17.

³² O problematyce ubezpieczenia por. szerzej J. Kuźmicka, R. Gołąb, Ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej studenckich poradni prawnych, Klinika 2007, Nr 2, s. 3–8.

W poprzednim numerze Kliniki:

- » Adam Citko, Radosław Zachwieja – Problematyka spraw trudnych i właściwego podejścia do klienta
- » Przemysław Pest – Kompetencje komunikacyjne w pracy w UPP
- » Grzegorz Pawlak – BABSEA, czyli studenckie praktyki prawnicze w Azji
- » Natalia Mileszyk, Katarzyna Trzpioła – Sekcja sądownictwa międzynarodowego
- » Jędrzej Sawierski – SPP a samorząd terytorialny – możliwości współpracy

Zastosowanie technik audiowizualnych w klinicznym nauczaniu prawa

Marta Janina Skrodzka*

Jedną z cech klinicznego nauczania prawa, wyróżniającą je spośród zajęć prowadzonych na wydziałach prawa na uniwersytetach, jest wykorzystanie aktywnych metod nauczania¹. Są one stosowane przez pracowników naukowych będących opiekunami w klinikach prawa, którzy posługując się nimi, prowadzą nie tylko zajęcia w sekcjach studenckich poradni prawnych, ale również regularne zajęcia akademickie (wykłady, ćwiczenia). Opiekunowie sekcji w klinikach prawa promują w ten sposób aktywne metody nauczania, pokazując przede wszystkim ich efektywność szerszemu środowisku akademickiemu. Ponadto opiekunowie sekcji w studenckich poradniach prawnych, starając się przedstawić inne zalety przedmiotowych metod nauczania oraz nauczyć ich stosowania, stworzyli, przy wydatnym wsparciu Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych², szereg publikacji metodologicznych³ oraz warsztatów⁴ właśnie z tego zakresu. Dzięki takiemu zaangażowaniu polskiego środowiska klinicystów oraz FUPP w rozwój klinicznego nauczania prawa w Polsce powstała jednolita baza metodologiczna, będąca uniwersalnym i ogólnodostępnym⁵ źródłem zarówno dla opiekunów poradni prawnych, jak i studentów. Baza ta jest stale poszerzana o różne nowe pomysły własne oraz zaobserwowane za granicą, tak aby była stale aktualna, ciekawa i rozwijająca. Cechą klinicznego nauczania prawa jest bowiem obok świadczenia bezpłatnej pomocy prawnej osobom niezamożnym nauka prawa w aktywny sposób oraz stały rozwój metod jego nauczania.

Techniki audiowizualne

Jednym z nowych pomysłów wykorzystywanych przez niektóre poradnie prawne w Polsce⁶ jest wprowadzenie technik audiowizualnych w pracy w poradni. Brak jest bowiem na polskim rynku filmów szkoleniowych z zakresu prawa, które student mógłby obejrzeć, przygotowując się do zajęć, a prowadzący zajęcia wykorzystać w swojej pracy dydaktycznej.

Nowa metoda nauczania oparta jest na nagrywaniu scen sytuacyjnych, kasusów czy też symulacji rozpraw sądowych, będących, po ich technicznym opracowaniu, podstawą do poprowadzenia zajęć z wybranego wcześniej tematu korespondującego z tematem filmu. Celami zaś nowej metody są: przygotowanie materiałów filmowych szkoleniowych i dydaktycznych, wykorzystanie nowej techniki w nauczaniu prawa, aktywizacja studentów oraz podniesienie poziomu atrakcyjności zajęć.

Zajęcia prowadzone z wykorzystaniem technik audiowizualnych stały się podstawą do stworzenia warsztatów dla opiekunów naukowych studenckich poradni prawnych, które pomogłyby nauczyć przygotowania i wykorzystania nowego, „aktywnego” narzędzia klinicznego nauczania w pozostałych poradniach prawnych w Polsce. **Pierwsze takie warsztaty odbyły się** w ramach XII Ogólnopolskiej Konferencji Uniwersyteckich Poradni Prawnych jesienią 2009 r. w Rzeszowie. Organizatorami konferencji były FUPP oraz SPP w Rzeszowie. Warsztaty zostały przeprowadzone przez dr *Barbarę Namysłowską-Gabrysiak*⁷ oraz przeze mnie – czyli opiekunki w studenckich poradniach prawnych – które wykorzystują w swojej pracy dydaktycznej zarówno w poradni prawnej, jak i w ramach regularnie prowadzonych zajęć film jako aktywną metodę nauczania. Rezultatem XII Ogólnopolskiej Konferencji UPP są dwa filmy⁸ będące

* Marta Janina Skrodzka – asystentka w Zakładzie Prawa Handlowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, kierownik Studenckiej Poradni Prawnej – Pracowni Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, stypendystka Fundacji Kościuszkowskiej oraz Public Interest Law Institute na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku.

¹ Aktywne metody nauczania polegają na bezpośrednim zaangażowaniu uczestników w zajęcia, w których biorą udział, tak aby nie byli oni tylko biernymi obserwatorami lub słuchaczami. Więcej o aktywnych metodach nauczania patrz: Ł. Bojarski, *Interaktywne metody nauczania* [w:] B. Namysłowska-Gabrysiak (red.), *Studencka Poradnia Prawna. Podręcznik dla opiekunów*, Warszawa 2009, s. 14–32.

² Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych (FUPP) kieruje i nadzoruje rozwój ruchu klinicznego w Polsce, m.in. poprzez wsparcie finansowe poszczególnych klinik prawa, a także wprowadzanie jednolitych zasad ich funkcjonowania. Więcej o Fundacji na jej stronie internetowej pod adresem: www.fupp.org.pl.

³ FUPP wraz z Wydawnictwem C.H. Beck opublikowała szereg podręczników z zakresu klinicznego nauczania prawa, m.in.: *Studencka Poradnia Prawna. Idea. Organizacja. Metodologia*, Warszawa 2005; Ł. Bojarski, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Symulacja rozpraw jako aktywna metoda edukacyjna*, Warszawa 2008; B. Namysłowska-Gabrysiak (red.), *Studencka poradnia prawna. Podręcznik dla opiekunów*, Warszawa 2009; jak również czasopismo „Klinika”, ukazujące się raz na pół roku jako dodatek do czasopisma *Edukacja Prawnicza*, a poświęcone bieżącym zagadnieniom związanym z klinicznym nauczaniem prawa.

⁴ FUPP, współpracując z poszczególnymi ośrodkami akademickimi, organizuje dwa razy w roku ogólnopolskie konferencje UPP, podczas których odbywają się warsztaty praktyczne poświęcone m.in. aktywnym metodom nauczania prawa.

⁵ Część z tych publikacji można pobrać za darmo w formie pliku PDF ze strony Fundacji.

⁶ Z informacji posiadanych przeze mnie wynika, że poradniami prawnymi, które regularnie posługują się technikami audiowizualnymi w klinicznym nauczaniu prawa, są: SPP WPiA UW i sekcje dr B. Namysłowskiej-Gabrysiak, gdzie pani doktor przygotowuje wraz ze studentami filmy, które służą jej później do prowadzenia zarówno zajęć sekcyjnych, jak i regularnych, oraz SPP – Pracownia Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, gdzie w ramach zajęć w Centrum Praktyk Sądowych (CPS) nagrywane są symulacje rozpraw sądowych, przygotowane przez studentów pod opieką sędziów SR w Białymstoku oraz koordynatorów CPS: prezesa SR w Białymstoku *Tomasza Kałużnego*, asystenta sędziego *Anety Średnickiej* oraz *Marty Janiny Skrodzkiej*, które to filmy wykorzystywane są w ich dalszej pracy dydaktycznej.

pierwszym wspólnie przygotowanym materiałem dydaktycznym do pracy w studenckich poradniach prawnych.

Niniejszy artykuł koresponduje z warsztatami przeprowadzonymi w ramach wspomnianej XII Ogólnopolskiej Konferencji UPP. Wiąże się bowiem z przygotowanymi podczas konferencji filmami, jak również materiałami wideo symulacji rozpraw sądowych, nagranych w ramach Centrum Praktyk Sądowych⁹. Celem przedmiotowego opracowania jest uzupełnienie istniejących nagrań wideo poprzez stworzenie instrukcji metodologicznej, będącej pomocą przy realizacji podobnych materiałów filmowych oraz źródłem wiedzy o możliwościach ich zastosowania w pracy dydaktycznej w studenckich poradniach prawnych. Dzieli się ono na dwie zasadnicze części. Celem pierwszej jest ukazanie poszczególnych etapów przygotowania filmu. Druga ma za zadanie ukazać opracowanie zajęć z użyciem filmu. Artykuł kończy się podsumowaniem informacji na temat technik audiowizualnych jako aktywnej metody nauczania prawa, która może być wykorzystana w studenckiej poradni prawnej. Jest jednocześnie pytaniem, skierowanym do wszystkich odbiorców i członków ruchu klinicznego, o ocenę słuszności wprowadzania i efektywności tejże metody.

Opracowanie powstało w oparciu o materiały szkoleniowe przygotowane w związku z warsztatami prowadzonymi wspólnie z dr *Barbarą Namysłowską-Gabrysiak* w ramach XII Ogólnopolskiej Konferencji oraz dzięki jej wsparciu merytorycznemu, za co składam jej serdeczne podziękowania.

Opracowanie filmu

Chcąc stworzyć materiał filmowy, który stanie się podstawą do przeprowadzenia zajęć, należy odpowiedzieć na pytanie o cel przygotowania filmu i późniejszego użycia go w trakcie zajęć. Ważne jest, aby określić, czy materiał ten będzie wykorzystany wyłącznie w ramach zajęć klinicznych, czy jego treść ma być bardziej uniwersalna, tak aby można go było użyć w trakcie regularnych zajęć, takich jak ćwiczenia z danego przedmiotu czy wykład. Ponadto konieczne jest doprecyzowanie długości zajęć, w trakcie których materiał wideo zostanie zaprezentowany¹⁰. Należy bowiem pamiętać, że film jest wiodącą, ale niejedyną aktywną metodą wykorzystywaną w trakcie pracy ze studentami. Materiał wideo ma stanowić podstawę do omówienia wybranego zagadnienia lub wykonania dalszych zadań, zatem jego długość powinna być odpowiednio dopasowana – proporcjonalna do czasu trwania zajęć.

Film nie powinien być długi i nie powinien zawierać zbyt dużej ilości treści, tak aby uczestnicy zajęć mogli skoncentrować się na zadaniach przydzielanych im na podstawie obejrzanego materiału.

Scenariusz filmu

Ważnym etapem jest **właściwe opracowanie scenariusza filmu**. Istotną kwestią jest wybór odpowiedniego problemu prawnego i rozstrzygnięcie, na podstawie odpowiedzi udzielonych na powyższe pytania, czy problem przedstawiony w filmie będzie tzw. prostym, czy złożonym zagadnieniem prawnym (ilość kwestii zawartych w danym materiale wideo).

Po rozstrzygnięciu odpowiedniego wyboru problemu prawnego należy zastanowić się nad sposobem jego przedstawienia. W tym celu warto przygotować **ogólny zarys wybranych kwestii**, np. w postaci skonstruowania przypadku, uwzględniając przy tym podział na role. To pozwoli określić ilość osób, które wezmą udział w tworzeniu filmu, jak również zastanowić się nad wybo-

rem miejsca i czasu, w którym materiał filmowy będzie realizowany, oraz niezbędnymi rekwizytami.

Istotną kwestią jest rozstrzygnięcie, **czy dany materiał filmowy realizowany będzie przez grupę uczestników zajęć**, podczas których film ten będzie prezentowany, **czy może będzie to grupa aktorów**, którzy nie wezmą udziału w zajęciach z wykorzystaniem przygotowanego przez nich filmu. W sytuacji gdy materiał wideo tworzy i wykorzystuje w trakcie zajęć ta sama grupa studentów, warto rozważyć możliwość nakręcenia filmu z zaangażowaniem jak największej (jeśli nie wszystkich) ich liczby. Dzięki temu uczestnicy zajęć aktywnie włączą się w nie już na etapie tworzenia filmu. Należy jednak zaznaczyć, że osobą opracowującą scenariusz filmu i zajęć z jego wykorzystaniem będzie w tym przypadku opiekun prowadzący zajęcia.

W sytuacji zaś, gdy grupa uczestników zajęć jest inna od tej, która tworzy materiał filmowy, można zaangażować je obie poprzez określenie przygotowania filmu z ich udziałem, a zawierającego wybrane przez nich zagadnienie, dla drugiej grupy uczestników zajęć. W ten sposób powstają dwa różne materiały wideo, a uczestnicy zajęć nie wiedzą, jakie zagadnienie przygotowała dla nich grupa przeciwna (wykorzystanie efektu zaskoczenia).

Warto się również zastanowić nad stworzeniem całej serii filmów o tematyce bardziej uniwersalnej dla danej dziedziny prawa, tak aby można było je wykorzystywać w ciągu całego roku akademickiego w trakcie regularnych zajęć np. z prawa administracyjnego, cywilnego, karnego czy prawa pracy. Decydując się na stworzenie serii filmów, warto włączyć do pracy określoną grupę studentów, opiekunów z poradni czy innych chętnych pracowników naukowych i dydaktycznych, którzy nie będą uczestniczyć w zajęciach z wykorzystaniem przedmiotowego filmu. Dzięki zaangażowaniu konkretnej grupy filmy, poza tematyką, nabiorą bardziej uniwersalnego charakteru.

Następnie należy rozważyć **umieszczenie w materiale filmowym celowych błędów związanych z wybranym zagadnieniem**, które uczestnicy zajęć będą mogli lub musieli znaleźć, oraz wyjaśnić kwestię, jak wiernie i dokładnie należy odtworzyć przygotowany stan faktyczny, co pozostanie niedopowiedziane. Warto przewidzieć możliwość stworzenia kilku zakończeń filmu bądź umieszczenie kilku wersji tej samej sceny w materiale filmowym. To pozwoli dokładnie przygotować się do realizacji materiału wideo oraz uniknąć chaosu i błędów dysproporcji materiału filmowego do realizowanych przy jego prezentacji zajęć.

Po tak skonstruowanym stanie faktycznym, określeniu ról osób biorących udział w filmie, potrzebnego miejsca, czasu, pory dnia jego realizacji, rekwizytów oraz sprzętu potrzebnego do jego przygotowania należy opracować wizję filmu, dzieląc stan faktyczny na poszczególne sceny filmowe. Podział filmu na sceny pozwala m.in. sprawdzić, czy jest on możliwy do zrealizowania, jakie kwestie wymagają dalszego przemyślenia, oraz pomaga wprowadzić porządek i utrzymać dyscyplinę w trakcie pracy nad filmem.

⁷ Dr B. Namysłowska-Gabrysiak – adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Porównawczego WPiA UVV, wieloletni koordynator w klinice prawa w sekcji prawa karnego, w sekcji dyskryminacji ze względu na płeć, sekcji sądownictwa międzynarodowego oraz sekcji redukcji szkód. Autorka wielu publikacji z zakresu prawa karnego materialnego oraz klinicznego nauczania prawa.

⁸ W celu uzyskania informacji o dostępności filmu należy skontaktować się z FUPP.

⁹ Więcej informacji o CPS patrz: *M.J. Skrodzka*, Centrum Praktyk Sądowych – symulacje rozpraw sądowych wpisane na stałe w działalność studenckiej poradni prawnej, *Klinika* 2007, Nr 3 (7), s. 14–17. Więcej informacji o symulacji rozpraw patrz: *Ł. Bojarski, B. Namysłowska-Gabrysiak*, Symulacja rozpraw, *op. cit.*, s. 1 i n.

¹⁰ Odpowiedzi na pytania: czy są to zajęcia sekcyjne, które trwają 60, 90 lub 120 minut, zajęcia akademickie, które trwają 90 minut, czy np. zajęcia warsztatowe, przewidziane na kilka godzin; czy film ma być podstawą do przeprowadzenia krótkich – kilkudziesięciominutowych – czy długich – kilku godzinnych zajęć.

Ostatnim etapem pracy nad scenariuszem jest **zapewnienie sprzętu, określenie osoby (osób) nagrywającej film**¹¹ oraz wyjaśnienie kwestii montażu poszczególnych scen filmowych w jeden zwarty materiał wideo. Oczywiście wybór operatora kamery oraz montażysty zależy nie tylko od potrzeb, ale także możliwości finansowych. Jeżeli okaże się, że zarówno osobą nagrywającą film, jak i opracowującą jego ostateczną wersję jest prowadzący zajęcia bądź jeden ze studentów, należy, o ile to możliwe, wybrać taką kamerę wideo, która jest kompatybilna z komputerem, na którym film będzie opracowany. Ponadto warto sprawdzić, czy przedmiotowy komputer posiada prosty program, dzięki któremu możliwe będzie zmontowanie filmu bez pomocy profesjonalisty. Idealnym rozwiązaniem jest nagranie i złożenie materiału filmowego przez profesjonalistę, dzięki czemu mamy pewność, że ostateczny rezultat będzie odpowiadał naszym oczekiwaniom i przyjętym założeniom.

Opracowanie filmu ze studentami

Przygotowanie scenariusza filmu kończy pierwszy etap jego opracowania. Następnie przychodzi czas na spotkanie z grupą aktorów. Podczas spotkania jego uczestnicy zapoznają się z celem stworzenia materiału wideo, stanem faktycznym, poszczególnymi jego scenami oraz podziałem na role. Warto zastanowić się nad przeprowadzeniem ćwiczenia zwanego burzą mózgow, celem udoskonalenia opracowanego do tej pory materiału. Następnie należy przydzielić role poszczególnym uczestnikom spotkania i zaproponować każdemu zastanowienie się nad swoją kwestią oraz określić czas i miejsce próby filmu. Można także przećwiczyć poszczególne sceny już podczas pierwszego spotkania, tak aby dać jego uczestnikom możliwość utożsamienia się z odgrywaną rolą i wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości.

Po zapoznaniu się ze scenariuszem filmu oraz po przydzieleniu ról, należy ustalić miejsce i czas kręcenia filmu, stroje aktorów oraz rekwizyty, jeżeli są potrzebne. Już w trakcie pierwszego spotkania można omówić z aktorami niektóre najważniejsze kwestie techniczne, np. głośne mówienie, możliwość ponownego kręcenia wybranych scen czy zatrzymanie akcji pod koniec danej sceny.

W sytuacji gdy przy pierwszym spotkaniu próba nie została przeprowadzona, właściwe jest ustalenie kolejnego spotkania i przećwiczenia poszczególnych scen. Spotkanie takie może się odbywać w miejscu, gdzie będą rozgrywane poszczególne sceny filmu, bądź innym, w zależności od możliwości czasowych wszystkich osób biorących udział w procesie tworzenia materiału wideo. Taka próba pozwoli doprecyzować ramy czasowe przedmiotowego przedsięwzięcia, przyspieszy realizację filmu oraz pozwoli uniknąć powtarzania wybranych scen.

Warto również wyjaśnić z aktorami kwestię praw autorskich, zwłaszcza prawa do wizerunku. Zgodnie bowiem z przepisem art. 81 ust. 1 zd. 1 PrAut¹² rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej. Można zatem wcześniej przygotować wyrażenie zgody na wykorzystanie wizerunku każdego z aktorów w formie pisemnej¹³ i zaproponować im podpisanie przedmiotowego oświadczenia, aby uniknąć nieporozumień w przyszłości.

Produkcja filmu

Wreszcie przychodzi czas na nakręcenie filmu. Osoby realizujące materiał spotykają się we wcześniej ustalonym miejscu, w odpowiedniej charakterystyce, wraz z ewentualnymi rekwizytami.

Przed rozpoczęciem tworzenia poszczególnych scen należy przypomnieć krótko poszczególne etapy filmu. Każdą nagraną scenę warto sprawdzić od razu po jej zarejestrowaniu na ekranie kamery, aby wykluczyć ewentualne zakłócenia oraz konieczność ponownego jej nagrania.

Kręcąc poszczególne sceny, można przygotować ich różne wersje, podobnie jak różne wersje zakończenia. Wielość wersji wybranej sceny lub zakończenia może być przydatna w omówieniu wybranego zagadnienia, gdyż będzie można spojrzeć na nie z innej perspektywy. Po zarejestrowaniu wszystkich scen należy obejrzeć razem roboczy materiał, tak aby upewnić się, czy wszystkie elementy zostały nagrane. Wspólne obejście nakręconego filmu w postaci roboczej ma jeszcze jeden cel, którym jest pokazanie jego twórcom pierwszych efektów ich pracy oraz uzyskanie ich wrażeń z realizacji materiału.

Montaż filmu

Ostatnim etapem realizacji filmu jest jego montaż. W zależności od możliwości twórców filmu montaż należy do profesjonalisty lub operatora kamery (opiekuna lub studenta). Bez względu na wybór osoby zajmującej się przygotowaniem ostatecznej wersji materiału wideo należy pamiętać o wyborze i ułożeniu w odpowiedniej kolejności wybranych scen, sprawdzeniu na komputerze, czy nadają się do umieszczenia w filmie, przygotowaniu odpowiednich komentarzy lub napisów rozdzielających poszczególne sceny oraz zdecydowaniu, jakie informacje powinny pojawić się na początku filmu. Montując film, warto także przygotować zakończenie, w którym wymienieni zostaną wszyscy aktorzy biorący udział w filmie, jak również osoby pomagające przy jego realizacji.

Przeprowadzenie zajęć z użyciem filmu

Oczekując na efekt finalny w postaci gotowego nagrania wideo, należy opracować plan zajęć, w ramach których zostanie wykorzystany przedmiotowy materiał filmowy.

Pracując nad scenariuszem zajęć, warto na samym początku rozstrzygnąć kwestie głównej tematyki zajęć. W tym celu należy odpowiedzieć na pytania o wiedzę, która będzie przekazywana podczas zajęć, jakiej dziedziny prawa bądź instytucji będą one dotyczyć, które elementy zostaną podkreślone, czy wybrane zagadnienie związane jest z prawem materialnym, czy też procesowym, czy dane zagadnienie dotyczyć będzie wyłącznie prawa krajowego, czy również międzynarodowego. Ponadto należy zwrócić uwagę, czy film oparty został wyłącznie na wybranych przepisach prawa, czy też istnieje potrzeba przygotowania dodatkowych materiałów, pokazujących przedmiotowe zagadnienie w świetle orzecznictwa czy też stanowiska doktryny.

Wyjaśnienie kolejnych kwestii dotyczy odpowiedzi na pytania o umiejętności, jakie uczestnicy zajęć zdobędą dzięki udziałowi w nich – czy zajęcia z wykorzystaniem filmu mają na celu

¹¹ Czy będzie to sam prowadzący zajęcia, jeden ze studentów czy osoba zajmująca się na co dzień nagrywaniem filmów wideo.

¹² Ustawa z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, t. jedn.: Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 904 ze zm.

¹³ Oto przykładowa treść wzoru zgody na wykorzystanie wizerunku: „Udzielam Studenckiej Poradni Prawnej w X nieodwołalnego i nieodpłatnego prawa wielokrotnego wykorzystywania nagrania DVD z moim wizerunkiem bez konieczności każdorazowego ich zatwierdzania. Zgoda obejmuje wykorzystanie, utrwalanie, obróbkę i powielanie przygotowanego materiału filmowego, za pośrednictwem dowolnego medium, wyłącznie w celu edukacyjnym, a więc zgodnym z prowadzoną przez Studencką Poradnię Prawną w X działalnością. Oświadczam, że jestem pełnoletni/a i nieograniczony/a w zdolności do czynności prawnych oraz że zapoznałem się z powyższą treścią i w pełni ją rozumiem”. Pod taką treścią powinny widnieć: imię i nazwisko aktora, jego podpis oraz miejscowość i data złożenia przez niego oświadczenia.

nauczenie ich dokonywania wykładni przepisów prawa, prowadzenia argumentacji prawniczej, pisania pism procesowych lub orzeczeń sądowych, uzasadniania własnego stanowiska (pisemnie lub ustnie), czy może utożsamienia się z jedną z odgrywanych ról procesowych. Można rozważyć wybór kilku z przedstawionych umiejętności. Należy zawsze pamiętać, aby wybrać tylko jedną, ewentualnie kilka, ale nie wszystkie (chyba że są to przewidziane zostały wielogodzinne warsztaty).

Zbyt duża ilość wiedzy oraz chęć wyuczenia zbyt wielu umiejętności, nieproporcjonalnie do ram czasowych zajęć, może przynieść efekt odwrotny do zamierzonego.

Przygotowanie scenariusza zajęć

Po rozstrzygnięciu powyższych kwestii można przystąpić do **tworzenia scenariusza zajęć**, skupiając się przede wszystkim na określonych wcześniej kwestiach merytorycznych. Po oznaczeniu celu i tematyki zajęć oraz wyborze konkretnego zagadnienia lub instytucji należy uwzględnić odpowiedni rodzaj aktywnych metod nauczania¹⁴, które obok filmu pozwolą na efektywne omówienie przedmiotowej kwestii. Następnie należy zastanowić się nad doбором dodatkowych materiałów oraz opracować je (np. orzecznictwo, poglądy doktryny, zadania do wykonania). Rozpisując kwestie merytoryczne, nie wolno zapomnieć o kwestiach technicznych. Należy zatem uwzględnić czas i miejsce prowadzenia zajęć oraz narzędzia potrzebne do ich przeprowadzenia (sprzęty typu rzutnik, ekran do wyświetlania filmu, komputer, odpowiednie nagłośnienie sali, tablica, kreda lub flamastry, dodatkowe kartki papieru itp.) oraz zapewnić sobie odpowiednie miejsce do pracy. Ponadto należy zastanowić się nad ilością koordynatorów obecnych podczas zajęć, liczbą uczestników spotkania oraz możliwością pracy w grupach.

Tworząc scenariusz zajęć, warto określić ramy czasowe przewidziane na poszczególne części zajęć i zapisać je, tak aby upewnić się, że zgadzają się one z czasem przewidzianym na dane zajęcia.

Materiały dla studentów

Ostatnim etapem opracowania scenariusza jest przygotowanie niezbędnych materiałów oraz potrzebnego sprzętu. Po pierwsze należy sprawdzić, czy finalna wersja filmu uruchamia się na komputerze (lub innym urządzeniu), za pomocą którego będzie on odtwarzany podczas zajęć, oraz czy materiał wideo jest już gotowy i jak wygląda jego ostateczna wersja. Oglądając gotowy film, należy zweryfikować przygotowane przez nas założenia czasowe i uwzględnić przy tym otrzymany materiał wideo. Następnie należy przygotować wyciąg z aktów prawnych, które będą potrzebne podczas zajęć prowadzonych z wykorzystaniem filmu. W przypadku założenia wykorzystania innych materiałów: orzecznictwa związanego z przedstawianym zagadnieniem, stanowiska doktryny w związku z omawianą kwestią, części wyroku, pytań itp., należy je opracować w sposób zgod-

ny z założeniami i powielić w odpowiedniej ilości egzemplarzy. Ponadto już przed samymi zajęciami **warto sprawdzić miejsce pracy, tak by nie być zaskoczonym nieprzewidzianą zmianą**.

Po takim przygotowaniu zostaje tylko przeprowadzić zajęcia pamiętając o trzymaniu się scenariusza i zastosowaniu wybranych metod nauczania. Nie wolno zapomnieć o podsumowaniu zajęć!

Podsumowanie

Część artykułu poświęcona opracowaniu filmu oraz część odnosząca się do przeprowadzenia zajęć z jego użyciem uzupełniają się nawzajem. Opisanie ich w zaproponowany sposób nie jest przypadkowe, gdyż w taki sposób powstawały zajęcia z użyciem filmów opracowanych w ramach Centrum Praktyk Sądowych¹⁵. Niemniej jednak pracę z wykorzystaniem technik audiowizualnych w (klinicznym) nauczaniu prawa można rozpocząć od stworzenia scenariusza zajęć, dopiero później zaś przygotować materiał filmowy.

Pierwszeństwo w opracowaniu scenariusza bądź filmu należy od wielu czynników, m.in. od określenia celu przygotowania filmu i odpowiedzi na pytanie, czy jest nim pokazanie ciekawego problemu prawnego, który miał miejsce w pracy danej sekcji studenckiej poradni prawnej (na tej podstawie tworzone są zajęcia), czy też w oparciu o z góry narzucony harmonogram zajęć wybierane są fragmenty będące podstawą do stworzenia materiału wideo.

Z własnego doświadczenia wiem, że wykorzystanie filmu w pracy ze studentami **daje wiele satysfakcji i radości**. Zajęcia prowadzone z wykorzystaniem technik audiowizualnych cieszą się bowiem dużą popularnością wśród ich uczestników, a zagadnienia omawiane na ich podstawie są szczególnie zapamiętywane. Ponadto studenci ćwiczą umiejętności, których nie mieli okazji wypróbować podczas zajęć prowadzonych bez wykorzystania technik audiowizualnych.

Poza satysfakcją i efektywnością prowadzenia zajęć z użyciem filmu wymagają one **znacznego nakładu pracy** w postaci osobistego zaangażowania i poświęcenia dodatkowych godzin własnego czasu wolnego, przełamania bariery niepewności i lęku występowania przed kamerą wśród aktorów, a przede wszystkim znalezienia osób chętnych do stworzenia materiału filmowego. Mimo tak oczywistych „wad” prowadzenia zajęć z wykorzystaniem technik audiowizualnych efekt końcowy i zadowolenie studentów oraz wiedza zdobyta i zapamiętana przez nich dzięki tej metodzie pozwalają zapomnieć o jej słabych stronach.

Kończąc, pozostawiam otwartą kwestię sensu wprowadzania i celu wykorzystywania technik audiowizualnych w klinicznym nauczaniu prawa oraz dzielenia się wrażeniami z zajęć prowadzonych z wykorzystaniem przedmiotowej metody. Wierzę, że niniejszy artykuł przyczyni się do ożywionej dyskusji na temat roli filmów w klinicznym nauczaniu prawa. ■

¹⁴ Patrz przypis 1.

¹⁵ Patrz przypis 10.

W roku akademickim 2008/2009 poradnie prawne:

...rozpatrzyły 11 075 spraw, w tym najwięcej było spraw z zakresu prawa cywilnego (2769), karnego (2190) i rodzinnego (1434),

...skupiały 1661 studentów oraz 216 pracowników naukowych i prawników-praktyków.

Specyfika pracy z klientami pozbawionymi wolności¹

Małgorzata Pyrcak*

Praca w uniwersyteckiej poradni prawnej w swym założeniu ma szereg walorów dydaktycznych. Studenci klinik powinni zdobywać umiejętności z zakresu stosowania prawa w praktyce, wykładni przepisów, sporządzania pism procesowych oraz opinii prawnych. Aby uzyskać te umiejętności, niezbędne w późniejszej karierze zawodowej, studenci pracują z klientami, którzy, w odróżnieniu od bohaterów zbiorów kasusów wymyślanych na potrzeby zajęć prowadzonych na uczelniach, przychodzą do poradni z prawdziwymi problemami i oczekują rzeczowej pomocy. Stykają się z konkretnymi osobami, uczą się komunikacji z nimi, uzyskiwania niezbędnych informacji podczas rozmów oraz przekazywania swojej wiedzy w przystępny i zrozumiały sposób. Z czasem nabywają umiejętności: w jaki sposób zadawać pytania, aby móc ustalić stan faktyczny sprawy, oraz jak wyjaśniać znaczenie przepisów prawa. Większy problem pojawia się wtedy, gdy bezpośrednia rozmowa z klientem jest niemożliwa, a podstawą ustalenia tego co istotne musi być zaledwie formularz informacyjny oraz treść listu skierowanego przez klienta do poradni – a więc najczęściej wtedy, gdy korzystający z pomocy poradni jest pozbawiony wolności.

Kim są klienci pozbawieni wolności? – statystyki²

Pozbawienie wolności dopuszczalne jest na gruncie polskiego prawa tylko na zasadach i w trybie określonym w ustawie³. Jest to instytucja charakterystyczna dla prawa karnego – może być na przykład skutkiem wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności, kary aresztu, zastosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania lub środków zabezpieczających. Stąd też wynika, że klienci osadzeni w jednostkach penitencjarnych, zwracający się o pomoc do kliniki prawnej, najczęściej obsługiwani są przez studentów zajmujących się w niej prawem karnym⁴.

Sekcja Prawa Karnego Uniwersyteckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Jagiellońskiego w roku akademickim 2008/2009 liczyła 12 studentów i przyjęła do prowadzenia w sumie 253 sprawy. Ponieważ 55 osób, a więc około 1/5 klientów, w trakcie korzystania z pomocy poradni było pozbawionych wolności, statystycznie każdy student prowadził 4–5 takich spraw.

Spośród wszystkich prowadzonych spraw w 30 sporządzono co najmniej jedną opinię, a w 9 co najmniej 1 projekt pisma procesowego. 25, a więc aż 45%, spraw dotyczących klientów pozbawionych wolności zostało zakończonych w negatywny sposób – to znaczy, że studenci nie sporządzili w nich żadnej opinii lub projektu pisma. Jedyne 2 sprawy udało się zakończyć w czasie do 2 tygodni. 30 spraw prowadzono od 2 tygodni do 2 miesięcy, a 22 (czyli 40%) od 2 miesięcy do roku. 3 spraw nie udało się zakończyć w ciągu roku i zostały przekazane do prowadzenia w kolejnym roku akademickim. Z powyższego zestawienia wynika więc, że po pierwsze w prawie połowie przypadków klientom nie udaje się udzielić żadnej pomocy prawnej, a po drugie – udzielenie pomocy w czasie poniżej 2 tygodni jest praktycznie niemożliwe, natomiast często trwa bardzo długo. Próba odpowiedzi na pytanie o taki, niepożądany, stan rzeczy zostanie podjęta w dalszej części tekstu.

Czego oczekują klienci pozbawieni wolności? – charakterystyka spraw

Klienci, którzy zwracają się do poradni o pomoc, przebywają na ogół w zakładach karnych, gdzie odbywają orzeczoną wobec nich karę pozbawienia wolności. Stąd pytania, które zadają, dotyczą najczęściej postępowań już prawomocnie zakończonych oraz postępowań wykonawczego. **Najwięcej spraw** (18 z 55, a więc 1/3) **dotyczy możliwości wniesienia nadzwyczajnego środka zaskarżenia** (kasacji lub wniosku o wznowienie postępowania) **lub złożenia prośby o ułaskawienie**. Ponieważ wszystkie te instytucje mają charakter wyjątkowy, udzielenie odpowiedzi polega na ogół na sporządzeniu „abstrakcyjnej” opinii prawnej, w której wyjaśnia się, bez odniesienia do konkretnego stanu faktycznego, jakie warunki określone w przepisach prawa muszą zostać spełnione, aby ze środków tych skorzystać. Zauważyć także należy, że wniesienie nadzwyczajnych środków zaskarżenia w procesie karnym obwarowane jest co do zasady przymusem adwokacko-radcowskim⁵, co ogranicza możliwości działania studentów

* Autorka jest absolwentką WPIA UJ, od października 2009 r. sekretarz UPP UJ.

¹ Artykuł powstał na podstawie doświadczeń i obserwacji autorki podczas pracy w Sekcji Prawa Karnego UPP Uniwersytetu Jagiellońskiego w roku akademickim 2008/2009 oraz pracy w sekretariacie poradni od października 2009 r. Artykuł stanowi omówienie problemów najczęściej pojawiających się oraz powodujących największe trudności w praktyce.

² Wszelkie statystyki zamieszczone w artykule oparte są na liczbie spraw przyjętych do prowadzenia w Sekcji Prawa Karnego UPP UJ w roku akademickim 2008/2009 oraz opracowane przez autorkę na podstawie wypełnionych formularzy informacyjnych. Ponieważ raporty przygotowywane dla Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych nie wyszczególniają osób pozbawionych wolności jako osobnej kategorii klientów, trudno określić, jak podobne zestawienie statystyczne przedstawia się w innych polskich klinikach.

³ Por. art. 41 ust. 1 Konstytucji RP.

⁴ Na marginesie wspomnieć jedynie należy, że o pomoc do poradni zwracają się także klienci oczekujący porad w sprawach z zakresu prawa cywilnego oraz prawa pracy. Część z nich wymaga jednoczesnego zastosowania przepisów z różnych gałęzi prawa, jak np. sporządzenie projektu pozwu o odszkodowanie za niewłaściwe warunki, zwłaszcza zbyt małą powierzchnię celi, w więzieniu. Te sprawy są jednak poza obszarem zainteresowania niniejszego artykułu.

⁵ Por. art. 526 § 2 i 545 § 2 PK.

w tym zakresie. Kasację nadzwyczajną od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończące postępowanie może wnieść m.in. Rzecznik Praw Obywatelskich⁶, dlatego w wyjątkowych wypadkach, gdy jest to uzasadnione, student może skorzystać z jego pomocy, sporządzając pismo, w którym wskazuje na zaistniałe naruszenia prawa i prosi o interwencję – jest to możliwe dzięki współpracy pomiędzy Rzecznikiem a UPP UJ. W praktyce jednak sytuacje takie zdarzają się niezmiernie rzadko.

Aby usprawnić pracę, można w ramach sekcji prawa karnego opracować wzorcową opinię bądź krótki informator, zawierające odpowiednio omówienie przesłanek dopuszczalności kasacji, wznowienia postępowania lub ułaskawienia. W przypadku zapytania o którąś z tych instytucji student mógłby w odpowiedzi odsyłać tę opinię wraz z prośbą o wskazanie, która z wymienionych przesłanek zdaniem klienta jest w jego sytuacji spełniona i dlaczego. Dopiero bowiem po uzyskaniu takiej informacji można zastanawiać się nad zasadnością sformułowania projektu odpowiedniego wniosku lub prośby.

Druga główna kategoria spraw to **pytania o postępowanie związane z orzekaniem kary łącznej** (10 z 55 spraw). Są to najczęściej prośby o sporządzenie projektów: wniosku o wyrok łączny albo apelacji od wyroku łącznego, lub pytania, czy wskazane wyroki podlegają łączeniu. O ile student dysponuje kserokopiami wyroków, może udzielić merytorycznej odpowiedzi. Klienci zwracają się do poradni także **o pomoc w uzyskaniu przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności bądź warunkowego przedterminowego zwolnienia** (7 spraw). Także tutaj, o ile uda się ustalić szczegóły dotyczące życia osobistego, sytuacji majątkowej i rodzinnej skazanego, często możliwa jest pomoc, sporządzenie opinii oraz projektu wniosku. Te dwie kategorie spraw nie sprawiają zatem w praktyce większych problemów.

Czwarta kategoria (6 z 55) to **zagadnienia związane z samym wykonywaniem kary pozbawienia wolności, pytania o prawa i obowiązki skazanego, systemy i typy zakładów karnych bądź pomoc postpenitencjarną**. W tych sprawach studenci na ogół sporządzają opinie szeroko odnoszące się do przepisów zawartych w KK wykonawczym, rozporządzeniach wydanych na jego podstawie oraz regulaminie organizacyjno-porządkowym wykonywania kary pozbawienia wolności⁷. W sytuacji gdy osadzony wskazuje na konkretne problemy z funkcjonowaniem w jednostce penitencjarnej, można rozważyć celowość poinformowania go o uprawnieniach, które przyznaje mu kodeks karny wykonawczy w celu ochrony swoich praw, a więc przede wszystkim o treści rozdziału V KK, dotyczącego nadzoru penitencjarnego. Osobę taką można pouczyć, że przysługuje jej prawo m.in. do rozmowy z sędzią penitencjarnym podczas nieobecności innych osób oraz składania wniosków, skarg i prośb⁸. **Pozostałych spraw** (14 z 55) nie da się zaliczyć do żadnej z powyższych kategorii, gdyż zadawano w nich konkretne pytania – na przykład dotyczące procedur w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych czy obowiązku naprawienia szkody, nałożonego na podstawie art. 46 KK.

Jak zostać klientem poradni? – problem pierwszy

Warunkiem formalnym skorzystania z pomocy poradni jest wypełnienie formularza informacyjnego oraz podpisanie oświadczeń o zapoznaniu się z jej regulaminem działania. Jest to jeden ze standardów działania wprowadzonych przez FUPP⁹ i nie przewiduje się możliwości odstępstw od niego. Warunek ten dotyczy także osób, które są pozbawione wolności. Tacy klienci nie mają jednak możliwości osobistego stawienia się

w siedzibie kliniki, przedstawienia swojego problemu i podpisania stosownych oświadczeń. W związku z tym na ogół podejmują kontakt korespondencyjny. W praktyce najpierw do sekretariatu trafia list, w którym znajduje się prośba o udzielenie pomocy oraz opis (o różnym poziomie szczegółowości) sprawy. W takim wypadku klientowi przesyła się w odpowiedzi stosowne dokumenty wraz z prośbą o ich własnoręczne wypełnienie – jeżeli zostaną odesłane, wówczas możliwe jest przydzielenie sprawy do prowadzenia konkretnemu studentowi i sporządzenie opinii. Jeżeli natomiast nadesłane dokumenty nadal nie są prawidłowo wypełnione (w przypadku gdy nie zostanie złożony podpis pod wszystkimi wymaganymi oświadczeniami – kilku podpisów wymaga bowiem na przykład konstrukcja formularza używanego przez UPP UJ), konieczne jest ich przesłanie klientowi po raz kolejny, co dodatkowo przedłuża postępowanie. Aby uniknąć tego typu sytuacji, formularze kierowane do osoby pozbawionej wolności powinny być bardzo czytelne, proste i wyraźnie wskazywać, które pola należy wypełnić obowiązkowo. Jeżeli można ograniczyć wymaganą liczbę podpisów, np. łącząc kilka oświadczeń w jedno, też warto to zrobić, aby zmniejszyć prawdopodobieństwo, że dokumenty wrócą do poradni wadliwie wypełnione.

Opisany powyżej sposób postępowania wpływa na znaczne wydłużenie czasu oczekiwania na pomoc i odpowiedzi na zadane pytania. Czas ten można byłoby skrócić, gdyby klienci od razu nadsyłali do poradni wypełnione formularze informacyjne bądź oświadczenia. Część polskich poradni zamieszcza na swoich stronach internetowych dokumenty, które można ściągnąć, wydrukować i wypełnić¹⁰, nie stanowi to jednak żadnego ułatwienia dla więźniów, którzy nie mają stałego dostępu do Internetu. Być może rozwiązaniem tego problemu byłoby nawiązanie porozumień z administracją zakładów karnych, które położone są na obszarze działania danej kliniki (gdyż to z tych zakładów karnych więźniowie zgłaszają się najczęściej o pomoc), aby zainteresowani jej pomocą osadzeni w danej placówce mogli uzyskać stosowne dokumenty bezpośrednio od pracowników zakładu karnego. Tego typu porozumienie, na mocy którego jednostka penitencjarna zobowiązała się udostępniać osadzonym informacje o działaniu poradni, zostało zawarte między UPP UJ a Aresztem Śledczym przy ul. Montelupich w Krakowie. Dzięki temu w areszcie wywieszono są informacje, z których osadzeni dowiadują się, gdzie i w jaki sposób mogą zwrócić się o niezbędną pomoc.

W chwili obecnej jednak z formularzy wypełnianych przez klientów wynika, że źródłem wiadomości o działalności poradni są jedynie wyjątkowo wychowawcy lub inni pracownicy zakładu karnego, a najczęściej współwięźniowie. Dlatego kliniki powinny podjąć działania w jednostkach penitencjarnych, zmierzające do rozpowszechnienia informacji o możliwości uzyskania bezpłatnej pomocy prawnej. W porozumieniu z administracją jednostki można rozwiesić w niej plakaty, zostawić ulotki z adresem korespondencyjnym, numerem telefonu oraz godzinami, w jakich czynny jest sekretariat, gotowe druki formularzy bądź oświadczeń, a nawet raz na określony czas zorganizować dyżur członków sekcji prawa karnego w zakładzie, aby zapoznać osadzonych z zasadami udzielania pomocy prawnej i pomóc w wypełnieniu

⁶ Por. art. 521 KPK.

⁷ Dla przykładu, zdarzyły się pytania o możliwość korzystania z komputera w celi więziennej, o możliwość zmiany odbywania systemu wykonywania kary z terapeutycznego na zwykły pomimo stwierdzonego upośledzenia skazanego czy o możliwość uzyskania widzenia z dzieckiem poza zakładem karnym.

⁸ Por. art. 33 § 2 KKW.

⁹ Por. <http://www.fupp.org.pl/index.php?id=standardy>, pkt 7.

¹⁰ Por. <http://www.law.uj.edu.pl/poradnia/site/main.php?p=formularze>.

dokumentów tym, którzy chcieliby z niej skorzystać. W tym ostatnim wypadku należałoby jednak zadbać o to, aby podczas rozmowy z więźniem wyraźnie podkreślać, że samo wypełnienie formularza nie jest równoznaczne z przyjęciem sprawy do prowadzenia przez poradnię. Możliwość bowiem bezpośredniego kontaktu ze studentami mogłaby wpłynąć na lawinowy wzrost liczby zgłaszanych podczas takich spotkań spraw i problemów, w tym w znacznej mierze takich, których prowadzenie nie niesie ze sobą dla studentów walorów edukacyjnych.

Jak ustalić stan faktyczny sprawy? – problem drugi

Aby sporządzić rzetelną opinię prawną, niezbędne jest dokładne ustalenie stanu faktycznego. Dla przykładu jedną z przestępstw wznowienia postępowania jest ujawnienie nowych faktów lub dowodów nieznanymi przedtem sądowi¹¹, a przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności można udzielić, gdy przemawiają za tym ważne względy rodzinne, zdrowotne lub osobiste¹². Jak więc widać, przygotowanie opinii dla klienta wymaga informacji nieraz bardzo szczegółowych.

Pierwsze informacje na temat sprawy student uzyskuje z formularza informacyjnego oraz z listu, o ile list również został wysłany. Ustalenie jednak stanu faktycznego na takiej tylko podstawie nie jest łatwe. Chociaż zdarzają się skazani, którzy znają terminologię prawniczą, znaczna ich część nie posługuje się językiem fachowym i używa języka potocznego. Klienci nie potrafią również samodzielnie ocenić, które fakty i informacje są istotne z punktu widzenia prawa, a które są w tym zakresie irrelewantne. Stąd często nadesłane listy liczą nawet po kilkanaście stron. Ponadto zdarza się, że klienci przedstawiają swoją sytuację w sposób emocjonalny, opisując przeprowadzone postępowanie karne jako niesprawiedliwe, ale nie przedstawiając konkretnych argumentów potwierdzających tę tezę. Nierzadko nie wskazują również, jakiej pomocy oczekują od poradni, kończąc list sformułowaniem: „proszę o pomoc w mojej sprawie”, bez zadania konkretnych pytań.

Oczywiście fakt, że klient nie posługuje się terminologią prawniczą lub nie potrafi bez pomocy studenta wyselekcjonować ważnych informacji, nie cechuje jedynie więźniów. O ile jednak w innych wypadkach student może uzyskać niezbędne informacje podczas bezpośredniej rozmowy i w wyniku zadawania szczegółowych pytań, o tyle jest to niemożliwe, gdy ma do czynienia z osobą pozbawioną wolności. Podstawowym sposobem uzupełnienia swojego stanu wiedzy jest napisanie listu z prośbą o nadesłanie odpowiedzi na postawione pytania lub niezbędnych dokumentów – na ogół kserokopii wyroków wydanych w sprawie wraz z uzasadnieniami.

W 55 sprawach prowadzonych przez studentów Sekcji Prawa Karnego UPP UJ w roku akademickim 2008/2009 aż w 34 przed sporządzeniem opinii wysłano listy do klientów z prośbą o konkretyzację stanu faktycznego, zadanych pytań bądź o nadesłanie kserokopii. Nierzadko student prowadzący sprawę wysyłał dwa lub trzy listy, aby uzyskać wszystkie potrzebne informacje.

Kolejnym problemem jest uzyskanie od klienta kserokopii dokumentów. Dla przykładu ocena, czy w sprawie możliwe jest wydanie wyroku łącznego, wymaga wiedzy, czy sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw, i czy wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne kary podlegające łączeniu¹³. W takim wypadku zapoznanie się z wydanymi wyrokami jest niezbędne.

Zgodnie z przepisami KPK, jeżeli oskarżony złoży w terminie zawitym 7 dni od daty ogłoszenia wyroku wnioski o sporządzenie go na piśmie i doręczenie, zostanie mu doręczony bezpłatnie uwierzytelniony odpis wyroku wraz z uzasadnieniem¹⁴. W takiej sytuacji skazany powinien więc dysponować odpisem i możliwe jest przesłanie poradni jego kserokopii. Jednakże inaczej jest, kiedy wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenia wyroku nie złożono, a wyrok nie został doręczony z urzędu, lub gdy student prowadzący sprawę uznaje, że do oceny całości sytuacji potrzebne są również inne dokumenty znajdujące się w aktach sprawy.

Jeżeli potrzebne są akta postępowania prowadzonego przed sądem, pozostaje sporządzenie dla klienta wniosku o wydanie kserokopii dokumentów z akt sprawy na podstawie art. 156 § 2 KPK. Rozwiązanie to jednak pociąga za sobą koszty, gdyż wymaga wniesienia opłaty w wysokości 1 zł za jedną stronę kserokopii¹⁵. Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że opłata ta nie wchodzi w skład kosztów sądowych i nie stosuje się do niej art. 623 KPK, dotyczącego zwolnienia od kosztów, w związku z czym skazany nie może być od niej zwolniony¹⁶. Przy większej ilości stron opłata kancelaryjna za wydanie kserokopii może więc stanowić znaczny wydatek. W przypadku innych klientów opłaty tej udaje się uniknąć, gdy mają oni możliwość sporządzenia fotografii akt sprawy¹⁷.

Drugim możliwym rozwiązaniem problemu dostępu do akt jest zwrócenie się przez studenta poradni do prezesa sądu o wydanie zgody na ich udostępnienie na podstawie art. 156 § 1 KPK. Zwrócić należy jednak uwagę na to, że rozwiązanie to wchodzi w grę wtedy, gdy sąd mieści się na tyle blisko, że dla studenta prowadzącego sprawę dojazd do niego nie stanowi problemu.

Inaczej wygląda sytuacja, gdy dla oceny stanu faktycznego potrzebne jest zapoznanie się z aktami postępowania przygotowawczego. Jeżeli klient jest podejrzanym w sprawie, student może pomóc mu w sporządzeniu projektu wniosku o udostępnienie akt sprawy i sporządzenie kserokopii, skierowanego do prowadzącego postępowanie przygotowawcze na podstawie art. 156 § 5 KPK, a w razie odpowiedzi odmownej można sporządzić projekt zażalenia na wydane postanowienie¹⁸. Na podstawie art. 156 § 5 KPK za zgodą prokuratora akta w toku postępowania przygotowawczego mogą być również w wyjątkowych przypadkach udostępnione innym osobom, stosowny wniosek może więc także złożyć we własnym imieniu student poradni.

Ponieważ art. 156 KPK znajduje jedynie zastosowanie do postępowań przygotowawczych będących w toku, w odniesieniu do postępowań przygotowawczych i sądowych już zakończonych zastosowanie znajduje ustawa o dostępie do informacji publicznej¹⁹. Po złożeniu stosownego wniosku organ publiczny może wprawdzie odmówić dostępu do akt, powołując się na

¹¹ Por. art. 540 § 1 pkt 2 KPK.

¹² Por. art. 153 § 2 KK.

¹³ Por. art. 85 KK.

¹⁴ Por. art. 422 § 1 KPK.

¹⁵ Por. § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 2.6.2003 r. w sprawie wysokości opłaty za wydanie kserokopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy, Dz.U. Nr 107, poz. 1006.

¹⁶ Por. uchw. SN z 15.12.2005 r., I KZP 41/05, OSNKW 2006, Nr 1, poz. 3.

¹⁷ Fotografie powinny się bowiem traktować jako odpis akt. Tak *W. Górowski*, Z doświadczeń Uniwersyteckiej Poradni Prawnej Uniwersytetu Jagiellońskiego, czyli czy aparat fotograficzny może się przydać podczas przeglądania akt sprawy karnej, *Klinika* 2009, Nr 6 (10), s. 12–14.

¹⁸ Por. art. 159 KPK.

¹⁹ Por. art. 2 i art. 3 ust. 1 pkt 2 ustawy z 6.9.2001 r. o dostępie do informacji publicznej, Dz.U. Nr 112, poz. 1198 ze zm.

ochronę tajemnic ustawowo chronionych, musi jednak wówczas wyraźnie wskazać, które fragmenty akt są objęte odmową²⁰, w pozostałych wypadkach powinien wyrazić zgodę.

Jak nawiązać kontakt z klientem? – problem trzeci

Kiedy klient jest pozbawiony wolności, aby się z nim skontaktować, nie wystarczy sięgnąć po słuchawkę telefonu i umówić się na spotkanie. W tym przypadku zostają trzy drogi komunikacji: korespondencja pocztowa, rozmowa telefoniczna bądź widzenie w zakładzie karnym.

Studenci Sekcji Prawa Karnego UPP UJ najczęściej kontaktują się z osadzonymi, wysyłając listy pocztowe – jest to rozwiązanie najprostsze, jednak równocześnie ma kilka wad. Po pierwsze, oczekiwanie na odpowiedź klienta może trwać nawet kilka tygodni. Po drugie, trudności pojawiają się, gdy skazany zostanie przeniesiony do innego zakładu karnego. W takim wypadku przesyłkę z korespondencją adresowaną do osoby przetransportowanej do innej jednostki penitencjarnej przesyła się w ślad za nią, z powiadomieniem nadawcy pisma²¹. Tak dzieje się w przypadku kierowanych do klienta listów poleconych. W przypadku wysyłania opinii prawnych praktykuje się jednak w UPP UJ nadawanie ich listem poleconym za potwierdzeniem odbioru. W przypadku takiej korespondencji administracja zakładu karnego nie przesyła jej za przetransportowanym, a przekazuje placówce pocztowej, odnotowując na przesyłce w miarę możliwości informację o aktualnym miejscu pobytu adresata²². Taka przesyłka jest następnie zwracana do nadawcy. Student otrzymujący zwrócony list przesyła go wprawdzie na wskazany nowy adres skazanego, jednak po raz kolejny wydłuża to okres oczekiwania na tym razem już gotową opinię prawną. Dla zobrazowania sytuacji dodać w tym miejscu jedynie należy, że w praktyce poradni zdarzały się przypadki, gdy podczas prób doręczenia opinii osadzonemu przenoszono go kilkakrotnie i również kilkakrotnie list z gotową opinią zwracany był do sekretariatu.

Drugim sposobem komunikacji z klientem pozbawionym wolności są rozmowy telefoniczne. Kodeks karny wykonawczy przyznaje w art. 105b § 1 skazanemu prawo do korzystania na własny koszt z samoinkasującego aparatu telefonicznego. Godziny, czas trwania i miejsce korzystania z aparatów telefonicznych określa dyrektor w porządku wewnętrznym zakładu karnego²³. Osadzeni mają więc możliwość korzystania z aparatu telefonicznego w ściśle wyznaczonych godzinach i dniach tygodnia. W praktyce, jeżeli skazany chce się skontaktować ze studentem prowadzącym jego sprawę, w rozmowie z sekretarzem poradni informuje, kiedy będzie mógł zadzwonić, a sekretarz przekazuje tę informację studentowi, który o umówionej porze przebywa w poradni i oczekuje na telefon. Ten sposób komunikacji jest sprawdzony i nie stwarza problemów w UPP UJ ze względu na to, że sekretariat jest czynny 5 dni w tygodniu, zarówno w godzinach przed-, jak i popołudniowych (w sumie klienci mają możliwość rozmowy telefonicznej ze studentami w zależności od dnia tygodnia pomiędzy godzinami 9 a 17). Problem może pojawić się w przypadku kliniki, która ma czynny sekretariat krócej, gdyż standardy działania poradni są spełnione już wówczas, gdy jest on czynny dla klientów przez jedną godzinę dziennie²⁴. Dobrym pomysłem może być także wprowadzenie stałej pory podczas otwarcia sekretariatu (np. jedna godzina w wybranym dniu tygodnia), kiedy student sekcji prawa karnego jest obecny w poradni. Wtedy klienci dzwoniący z zakładów karnych mogą robić to, mając pewność, że o tej porze uda im się porozmawiać bezpośrednio z osobą prowadzącą ich sprawę, a nie tylko z sekretarzem.

Trzecią możliwością uzyskania informacji na temat sprawy jest osobiste widzenie studenta z klientem na terenie zakładu karnego. Takie widzenie student może odbyć za zezwoleniem dyrektora zakładu karnego²⁵, przestrzegając szczegółowych warunków i zasad odbywania widzeń. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że administracja jednostek na terenie Małopolski w miarę możliwości zezwala na takie widzenia, co należy ocenić pozytywnie. Jest to rozwiązanie najkorzystniejsze, pozwalające studentowi uzyskać niezbędne informacje szybko oraz od razu dopytać o istotne szczegóły, dlatego jeżeli tylko jest to możliwe, studenci powinni się o nie starać.

Zdecydowanie najwięcej trudności przysparza nawiązanie kontaktu z osobą, która została pozbawiona wolności na skutek zastosowania tymczasowego aresztowania. Ze względu na zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego możliwość spotkania i bezpośredniej rozmowy z takim klientem jest znacznie ograniczona. Tymczasowo aresztowany nie może korzystać z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności²⁶, a widzenie z nim można uzyskać po wydaniu zarządzenia o zgodzie na widzenie przez organ, do którego dyspozycji on pozostaje²⁷, czyli przez właściwego prokuratora lub sąd. Jeżeli zgody nie uda się uzyskać, kontakt z tymczasowo aresztowanym jest możliwy jedynie drogą korespondencyjną. W takim wypadku w zależności od tego, jakiej pomocy oczekuje klient, należałoby się zastanowić, czy jej udzielenie nie przekracza możliwości poradni ze względu na trudności z ustaleniem stanu faktycznego sprawy. W takim wypadku, jeżeli klient potrzebuje pomocy prawnej, a nie stać go na poniesienie kosztów obrony, najbardziej właściwym sposobem postępowania studenta wydaje się być sporządzenie projektu wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu.

Wspólnym zagadnieniem dotyczącym wszystkich sposobów komunikowania się z osobami pozbawionymi wolności jest problem danych osobowych klienta, które są niezbędne, aby kontakt ten nawiązać. Standardowo przy wypełnianiu formularza prosi się klienta o imię, nazwisko, adres oraz numer telefonu. Dane te okazują się jednak niewystarczające przy kontaktach z osadzonymi w zakładach karnych. Uzyskanie widzenia czy doręczenie listu może się okazać w znacznym stopniu utrudnione bez wskazania imienia ojca skazanego. Zakład karny prowadzi bowiem skorowidz alfabetyczny osadzonych, w którym odnotowuje się oprócz daty przyjęcia i daty opuszczenia jednostki także nazwisko i imię osadzonego oraz imię jego ojca²⁸. W przypadku gdy w jednostce penitencjarnej przebywa dwóch lub więcej skazanych o takim samym imieniu i nazwisku

²⁰ Por. wyr. NSA z 7.3.2003 r., II SA 3572/02, niepubl.

²¹ Por. § 108 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 13.1.2004 r. w sprawie czynności administracyjnych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowanie tych czynności, Dz.U. Nr 14, poz. 142.

²² Por. § 108 ust. 1 w zw. z § 107 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 13.1.2004 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowanie tych czynności, Dz.U. Nr 14, poz. 142.

²³ Por. § 14 ust. 2 pkt 16 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 25.8.2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, Dz.U. Nr 152, poz. 1493.

²⁴ Por. <http://www.fupp.org.pl/index.php?id=standardy>, pkt 6.

²⁵ Por. art. 105a § 4 KKW.

²⁶ Por. art. 217c KKW.

²⁷ Por. art. 217 § 1 KKW.

²⁸ Por. § 72 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 13.1.2004 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowanie tych czynności, Dz.U. Nr 14, poz. 142.

(a w praktyce UPP UJ zdarzały się takie przypadki), kontakt z klientem wymaga znajomości imienia jego ojca. Wprawdzie klienci, którzy są pozbawieni wolności, pisząc listy do poradni, często wpisują je na kopercie, jednak nie jest to regułą. Dlatego należałoby uznać za celowe kierowanie do nich specjalnego formularza, odmiennego od używanego standardowo, który zawierałby także prośbę o podanie imienia ojca oraz adresu do korespondencji po opuszczeniu zakładu karnego. O tym, dlaczego ta druga informacja bywa nieraz bardzo istotna – poniżej.

Jak skontaktować się z klientem, gdy opuści zakład karny? – problem czwarty

Jak już kilkakrotnie wskazywano wyżej, udzielanie pomocy prawnej klientom pozbawionym wolności bardzo często przeciąga się w czasie z przyczyn niezależnych od studentów prowadzących sprawę. W tym czasie niejednokrotnie zdarza się, że osadzony opuszcza jednostkę, w której przebywa. O ile nadal można się z nim kontaktować, gdy w formularzu zamieści informacje o numerze telefonu bądź adresie, pod którym będzie przebywał po opuszczeniu zakładu, o tyle nie zawsze jest to możliwe – gdyż w standardowych formularzach nie prosi się o podanie takich informacji, w związku z czym klienci na ogół podają tylko swój aktualny adres pobytu, a więc adres zakładu karnego.

Przy zwolnieniu z jednostki penitencjarnej skazany nie ma prawnego obowiązku podania miejsca, w którym zamierza przebywać. Jednak podczas przeprowadzania rozmowy końcowej z osadzonym wychowawca pyta go o adres, pod który ten zamierza się udać. Dane o tym zamieszcza się w teczce osobopoznawczej, stanowiącej część „B” akt osobowych osadzonego²⁹, jednak nie przeprowadza się żadnej weryfikacji, czy osoba ta pod wskazanym przez siebie adresem będzie rzeczywiście przebywała. Poradnia może podjąć próbę uzyskania adresu wskazanego przez klienta poprzez złożenie do administracji jednostki penitencjarnej (administratora bazy danych) pisemnego wniosku, w którym w sposób wiarygodny uzasadni potrzebę posiadania takich danych oraz cel, w jakim zostaną wykorzystane. Jednak administracja jednostki odmówi udostępnienia danych osobowych osadzonego, jeżeli uzna, że mogłoby to spowodować istotne naruszenie jego dóbr osobistych³⁰.

W wypadku gdy skazany nie podał miejsca swojego pobytu po opuszczeniu zakładu karnego ani informacji takiej nie można uzyskać od administracji zakładu karnego, studentowi pozostaje czekać, aż klient sam skontaktuje się z poradnią. W tym miejscu należy wyjaśnić, że znaczna część spraw, które w statystykach są ujęte jako prowadzone od 2 miesięcy do roku oraz zakończony w sposób negatywny, to sprawy, które zostały zakończone przez studenta właśnie ze względu na brak możliwości kontaktu z klientem.

Wielu studentów, którzy znajdują się w takiej sytuacji, stoi także przed dylematem, czy samodzielnie próbować odnaleźć klienta. Dysponując jego imieniem i nazwiskiem, można szukać numeru telefonu w książce telefonicznej, można także próbować znaleźć numer telefonu rodziny zainteresowanego, gdy dysponuje się imieniem jego ojca. Wydaje się, że w tej ostatniej sytuacji należy jednak zachować szczególną ostrożność. Jedną

z zasad działania poradni jest dbałość o poufność w ramach świadczonych usług³¹. W praktyce zdarza się, że więźniowie są skonfliktowani ze swoją rodziną bądź nie życzą sobie udzielania członkom rodziny informacji na swój temat, dlatego prowadzenie poszukiwań poprzez nich, a nawet być może obce osoby o przypadkowej zbieżności nazwisk, należy uznać za działanie ryzykowne, gdy nie zna się woli klienta w tym zakresie. Wątpliwości powyższe w UPP UJ jednoznacznie przesądzają oświadczenia, z którymi zapoznaje się każda osoba przed przyjęciem jej sprawy. Zgodnie z brzmieniem jednego z nich dane osobowe klienta mogą być przetwarzane jedynie w celach związanych z udzielaną pomocą prawną i nie są udostępniane innym podmiotom³². Dlatego by uniknąć problemu z poszukiwaniem skazanego po opuszczeniu zakładu karnego, najlepiej postarać się o uzyskanie stosownych danych, zanim jeszcze to się stanie.

Podsumowanie

Z wielu wskazanych w tekście przyczyn wynika, że praca z klientem pozbawionym wolności jest szczególnie trudna. Co więcej, często z powodów niezależnych od studenta, takich jak brak kontaktu ze skazanym, kończy się ona bez sporządzenia merytorycznej opinii w sprawie, a więc nie dochodzi do osiągnięcia celu tak dydaktycznego, jak i udzielenia pomocy drugiej osobie. Wielu problemów nie da się wyeliminować, gdyż wynikają ze specyfiki pracy poradni prawnych oraz ze standardów ich działania i regulaminów. Część natomiast da się ograniczyć przy współdziałaniu z jednostkami penitencjarnymi.

Aby ułatwić udzielanie porad osobom pozbawionym wolności, należy postulować:

1. **wprowadzenie odrębnych formularzy**, wymagających obowiązkowo wpisania imienia ojca oraz planowanego miejsca pobytu po opuszczeniu zakładu karnego;
2. **uproszczenie formularza**, aby nie wymagał kilkakrotnego podpisywania w wielu miejscach oraz zawierał wyraźne oznaczenia, gdzie należy się podpisać;
3. **nawiązywanie porozumień z jednostkami penitencjarnymi** w celu udostępniania osadzonym informacji o działalności poradni i formularzy informacyjnych;
4. **kontaktowanie się z klientami osobiście** podczas uzyskanych widzeń;
5. w miarę możliwości **opracowanie wzorcowych opinii lub krótkich informatorów** zawierających odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania, aby skrócić czas oczekiwania na „abstrakcyjne” porady prawne.

²⁹ Por. załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 14.8.2003 r. w sprawie sposobów oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych, Dz.U. Nr 151, poz. 1469.

³⁰ Por. art. 29 i 30 ustawy z 23.8.1997 r. o ochronie danych osobowych, t. jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926 ze zm.

³¹ Por. <http://www.fupp.org.pl/index.php?id=standardy>, pkt 4.

³² Por. informacje dla klienta o zasadach udzielania porad prawnych, <http://www.law.uj.edu.pl/poradnia/site/main.php?p=formularze>. Na marginesie można zauważyć, że problem udostępniania danych osobowych osadzonego w kontaktach z jego rodziną pozostającą na wolności często rozwiązuje się w inny sposób. Zdarza się bowiem tak, że do poradni zgłaszają się żona bądź rodzice osadzonego i to oni wypełniają formularz, stając się formalnie klientami poradni.

Zajęcia w sekcji przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć i nowa rola Kliniki Prawa UW w przeciwdziałaniu dyskryminacji na terenie uczelni

Katarzyna Furman-Łajszczak*, dr Barbara Namysłowska-Gabrysiak**

8.3.2010 r. pani rektor Uniwersytetu Warszawskiego podpisała zarządzenie w sprawie utworzenia i zadań Komisji Rektorskiej ds. Przeciwdziałania Dyskryminacji¹. Mocą tego aktu powołano komisję ds. promocji równego statusu kobiet i mężczyzn oraz przeciwdziałania szeroko pojętej dyskryminacji na Uniwersytecie Warszawskim.

Idea powołania komisji wywodzi się z doświadczeń i dobrej praktyki ośrodków uniwersyteckich w krajach UE. Za przykład mogą posłużyć Niemcy, gdzie na każdym uniwersytecie funkcjonuje instytucja pełnomocnika ds. równego traktowania.

Zasadniczą funkcją aktu jest implementacja zasady gender mainstreaming na UW, realizowana poprzez dążenie do wyeliminowania wszelkich przejawów dyskryminacji i marginalizacji osób ze względu na ich płeć, wiek, rasę, wyznanie, religię, niepełnosprawność czy orientację seksualną. Zagadnienia związane z zasadą równego traktowania, a w tym z równym statusem kobiet i mężczyzn, zostały ugruntowane w szeregu regulacji prawa międzynarodowego. Znaczące miejsce zajmują one w dorobku prawa wspólnotowego. Równouprawnienie kobiet i mężczyzn należy do fundamentalnych zasad wspólnotowego porządku prawnego. Zasada ta wyrażona została w art. 3 skonsolidowanego Traktatu o Unii Europejskiej (dawnym art. 2 TUE), statuującym ją jako jedno z zadań Unii.

Klinika prawa, a zwłaszcza sekcja przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, została włączona w nowy projekt dotyczący przeciwdziałania dyskryminacji na terenie UW jako organ wspomagający działania komisji.

Sekcja przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć

Sekcja przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć funkcjonuje od początku istnienia warszawskiej kliniki prawa². Od samego początku swojej działalności współpracuje ona z organizacjami pozarządowymi, takimi jak Centrum Praw Kobiet czy Federacja na rzecz Planowania Rodziny.

Zajęcia odbywające się w ramach tej sekcji to seminarium sekcyjne oraz konsultacje ze studentami. Seminarium sekcyjne odbywa się według opracowanego przez koordynatora programu nauczania, zapewniającego właściwe i rzetelne przygotowanie studentów do prowadzenia spraw z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji. Polega to na szczególnym uwzględnieniu problematyki dyskryminacji ze względu na płeć, a więc zagadnień związanych z równouprawnieniem kobiet na rynku pracy, przemocą wobec kobiet, a także problemami dotyczącymi praw reprodukcyjnych. Prowadzone w tej sekcji zajęcia służą mają zarówno poszerzeniu wiedzy studentów, jak i rozwinięciu u nich niezbędnych w zawodzie prawnika umiejętności właściwego przeprowadzania analizy prawnej oraz wrażliwości na problemy społeczne, w tym przede wszystkim na zjawisko dyskryminacji. Jednym z metodologicznych elementów cyklu zajęć klinicznych w każdym roku akademickim w sekcji przeciwdziałania

dyskryminacji są warsztaty poświęcone zjawisku dyskryminacji. Przeprowadzenie warsztatów antydyskryminacyjnych ma uświadomić studentom istnienie zjawiska dyskryminacji oraz jej różnych przejawów. Ćwiczenia te mają ponadto uwrażliwić studentów na wszelkie przejawy dyskryminacji.

Podczas warsztatów – trwających z reguły cały dzień – studenci poprzez serię ćwiczeń i dyskusji poznają głębiej zagadnienie dyskryminacji, pracują nad swoją wrażliwością, wymieniają między sobą poglądy dotyczące źródeł dyskryminacji, zasad postępowania np. z ofiarami przemocy. Prowadzący warsztaty – wysoko wykwalifikowani trenerzy i trenerki – poświęcają wiele czasu na przeanalizowanie ze studentami sytuacji dnia codziennego, które mogą być postrzegane jako przejawy dyskryminacji, wskazując im czynniki, jakie mogą decydować o wykluczeniu jednostek ze społeczeństwa czy też grupy rówieśniczej. Ćwiczenia

* Autorka jest uczestniczką seminarium doktoranckiego w Katedrze Kryminalistyki WPiA UW.

**Adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Porównawczego Wydziału Prawa i Administracji UW, wieloletni koordynator w klinice prawa w sekcji prawa karnego i w sekcji dyskryminacji ze względu na płeć.

¹ Zob.: www.uw.edu.pl.

² Zob. na ten temat także B. Namysłowska-Gabrysiak, A. Zientara, Metodologia nauczania klinicznego w sekcji „Dyskryminacja ze względu na płeć”, *Klinika* 2006, Nr 1 (5), s. 3, dodatek do EP 2006, Nr 11 (83).

realizowane są w grupach oraz indywidualnie. Polegają one z reguły na formułowaniu spostrzeżeń dotyczących rzeczywistości – na ocenie zjawisk przemocy w rodzinie i w szkołach oraz dyskryminacji osób ze względu na wiek, płeć, rasę, religię czy też wyznawane poglądy. Warsztaty kończą się najczęściej przeprowadzeniem „debaty oxfordzkiej”. Studenci na potrzeby tego zadania podzieleni zostają na dwie grupy. Zadaniem każdej z grup jest przedstawienie argumentów podtrzymujących lub obalających tezę zaproponowaną przez prowadzących warsztaty. Wypowiedzi studentów są oceniane zarówno pod względem merytorycznym, jak i formalnym (mowa ciała, dykcja, opanowanie podczas wystąpienia publicznego). Trenerzy oraz koordynator sekcji zapisują swoje oceny na kartkach, które po zakończeniu ćwiczenia wręczane są studentom. Dzięki temu mają oni możliwość wykorzystania w przyszłości powyższych uwag. Powyższe warsztaty wpisują się w wypełnianie przez klinikę postulatu związanego z metodologią zajęć klinicznych, a także pomagają uwrażliwić studentów na zjawisko dyskryminacji.

W ramach dotychczasowej działalności studenci sekcji pomagali klientom kliniki na takich samych zasadach jak w pozostałych sekcjach, doradzając osobom, których nie stać na pomoc prawną profesjonalnego prawnika. Od marca tego roku, w związku z zarządzeniem dotyczącym powołania Komisji Antydyskryminacyjnej na terenie UW, studenci poradni będą również przyjmowali wszystkich studentów Uniwersytetu Warszawskiego, bez względu na status majątkowy, w sprawach dotyczących wszelkich zachowań łamiących zasadę równego traktowania.

Zadania komisji

Do zadań komisji, zgodnie z zarządzeniem, zaliczono przede wszystkim monitorowanie sytuacji w zakresie równego traktowania, w szczególności ze względu na płeć, wiek, rasę, wyznanie, religię, niepełnosprawność czy orientację seksualną, przygotowywanie dla rektora propozycji i wniosków w sprawach rozwiązywania problemów powstałych w związku z zaistniałymi przypadkami dyskryminacji lub nierównego traktowania, udzielanie pomocy merytorycznej lub udzielanie porad prawnych osobom dotkniętym nierównym traktowaniem na UW ze względu na płeć, wiek, rasę, wyznanie, religię, niepełnosprawność czy orientację seksualną.

Realizując te zadania, komisja może, w wyniku np. wniosku złożonego przez klinikę prawa, przeprowadzić rozmowę z osobami naruszającymi zasadę równego traktowania, np. z wykładowcą molestującym studentki lub studentów. Komisja upoważniona została również do przeprowadzania rozmów wyjaśniających z osobami naruszającymi zasadę równego traktowania, informowania kierowników jednostek organizacyjnych o zaistniałych przypadkach dyskryminacji, występowania do właściwych organów UW z wnioskami o wszczęcie postępowania dyscyplinarne wobec osób, które dopuściły się aktu dyskryminacji.

Niewątpliwie do zadań komisji będzie należało ciągle monitorowanie sytuacji w zakresie równego traktowania, w szczególności ze względu na płeć, wiek, rasę, wyznanie, religię, niepełnosprawność czy orientację seksualną, oraz inicjowanie i koordynowanie działań zmierzających do realizacji zasady równego traktowania na Uniwersytecie Warszawskim, udzielanie pomocy merytorycznej w zakresie równego statusu kobiet i mężczyzn oraz wszelkich przejawów dyskryminacji, a także podejmowanie innych działań służących urzeczywistnieniu zasady równego traktowania.

Powyższe zadania komisja będzie realizowała przy współpracy z Centrum Rozwiązywania Sporów i Konfliktów na Wydziale Prawa i Administracji – w sprawach kwalifikujących się do mediacji – oraz z Kliniką Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, Studenckim Ośrodkiem Pomocy Prawnej przy Wydziale Prawa i Administracji – w sprawach konsultacji prawnych, przeprowadzania kampanii informującej o problemach związanych z dyskryminacją oraz o zakresie funkcjonowania i zadań komisji.

Zadania kliniki prawa

Zadaniem kliniki prawa jest udzielanie pomocy merytorycznej, a w szczególności prawnej, w zakresie wskazanym w omawianym akcie.

Konsultacje prawne prowadzone będą przez studentów działających pod merytoryczną opieką koordynatorów kliniki. Po raz pierwszy w swojej pracy studenci uczestniczący w zajęciach klinicznych oraz świadczona przez nich pomoc służyć będą innym studentom macierzystej uczelni.

Studenci kliniki prawa, przyjmując podczas swoich dyżurów w klinice studentów uniwersytetu z problemem dotyczącym zaistniałej dyskryminacji, będą mieli możliwość występowania do Komisji ds. Promocji Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn i Przeciwdziałania Dyskryminacji.

Studenci kliniki mogą być również zaangażowani w prowadzenie kampanii informującej o problemach związanych z dyskryminacją. Mogą w niej uczestniczyć na przykład poprzez współtworzenie warsztatów skierowanych do młodzieży akademickiej. Szczególną rolę w tej działalności – z racji zainteresowania uczestniczących w niej studentów oraz swojego profilu merytorycznego – będzie mogła odegrać sekcja przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, działająca w warszawskiej poradni. Praca studentów w ramach realizacji postanowień zarządzenia koncentrować się będzie na fachowej pomocy prawnej ofiarom dyskryminacji, natomiast sprawy, które będą się do tego kwalifikowały, powierzone zostaną do mediacji Centrum Rozwiązywania Sporów i Konfliktów na Wydziale Prawa i Administracji.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę fakt, że promowanie równego statusu kobiet i mężczyzn oraz przeciwdziałanie jakimkolwiek formom dyskryminacji jest jednym z priorytetów w UE, oraz uwzględniając potrzebę przyspieszenia procesu dostosowywania systemu prawa polskiego do standardów unijnych, powołanie uczelnianej komisji zajmującej się tą problematyką zasługuje na zdecydowaną aprobatę. Poza dyskusją pozostaje bowiem potrzeba stworzenia dodatkowych uczelnianych gwarancji pełnej realizacji zasady równych praw kobiet i mężczyzn. Dodatkowym uzasadnieniem dla jej powołania są coraz częstsze na uczelniach wyższych sygnały dotyczące powszechnie nieakceptowanych zachowań dyskryminujących ze względu na płeć, np. o podłożu seksualnym, które naruszają godność osoby molestowanej lub wywołują atmosferę zastraszenia, upokorzenia czy wrogości.

Można wyrazić nadzieję, że powołanie na UW komisji do spraw promocji równego statusu kobiet i mężczyzn i przeciwdziałania dyskryminacji doprowadzi do uwrażliwienia społeczności akademickiej na zagadnienia dotyczące wszelkich przejawów dyskryminacji, w szczególności zaś dyskryminacji bezpośredniej, pośredniej i problemu molestowania.

Z doświadczeń zdobytych w Tajlandii

Justyna Buzafa*

Idea powstania poradni prawnych wywodzi się ze Stanów Zjednoczonych. Są to swoiste kliniki uniwersyteckie, do których może zgłosić się każda osoba która potrzebuje profesjonalnej porady prawnej. Takie organizacje działają na większości uniwersytetów w Europie, m.in. we Francji, w Anglii, Holandii, Niemczech, Polsce, na Litwie, Ukrainie, w Rumunii, Czechach, Słowacji, Austrii, Bułgarii, na Węgrzech. Czy konieczna jest więc podróż aż do Azji Południowo-Wschodniej, aby nauczyć się czegoś więcej niż w Polsce, aby przeżyć przygodę życia?

Tytułem wstępu

Obecnie jestem studentką IV roku prawa w Wyższej Szkole Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie. Pomysł na ten kierunek studiów zrodził się niespodziewanie i wymagał ode mnie podjęcia zdecydowanej decyzji. Z perspektywy czasu wiem, że nie było to dziełem przypadku i nie mogłam wybrać lepszego kierunku studiów. Staram się wykorzystywać najlepiej jak potrafię to, czego już się nauczyłam, i wciąż poszukiwać nowych ścieżek.

Była połowa semestru. Przyspieszona sesja egzaminacyjna, mnóstwo spraw do załatwienia, przygotowania do wyjazdu mającego trwać ponad dwa miesiące i niecierpliwe oczekiwanie na upragniony dzień – 4.6.2009 r. Po bardzo długim locie samolot wylądował w Chiang Mai na północy Tajlandii. Żar lejący się z nieba, cudowna natura i studentka prawa z Polski, trochę przestraszona, ale szczęśliwa. Wiedziałam, że muszę zrobić wszystko, aby maksymalnie wykorzystać każdą chwilę spędzoną w Tajlandii, bo przecież do zakończenia studiów zostały mi tylko dwa lata i szansa może już się nie powtórzyć.

Kilka słów o BABSEA

BABSEA (*Bridges Across Borders South East Asia*) to organizacja pozarządowa działająca na rzecz praw człowieka. *Legal Studies Internship* to program skupiający studentów prawa z różnych krajów świata, dający im jedyną i zapewne niepowtarzalną okazję, by realizować własne projekty prawnicze, by móc chociaż przez chwilę porozmawiać z ludźmi, którzy naprawdę potrzebują kompleksowej pomocy prawnej. Wszystko po to, aby w przyszłości, już jako profesjonalny prawnik, umieć rozmawiać z ludźmi, umieć pomagać ludziom. Co roku w okresie letnim (maj–sierpień) BABSEA gości uczestników, którzy mają do wyboru pracę w Tajlandii, Wietnamie, Laosie, Malezji czy Kambodży. Każdemu studentowi powierza się kilka projektów do zrealizowania w trakcie trwania stażu.

Spotkania z młodzieżą w Juvenile Detention Center

Najwięcej czasu spędziliśmy w Juvenile Detention Center. Jest to odpowiednik polskiego zakładu poprawczego, do którego trafiają osoby małoletnie skazane przez sąd za popełnione przestępstwa. BABSEA organizowało spotkania w damskim ośrodku. Nie wolno nam było pytać, za popełnienie jakich czynów dziewczyny zostały skazane, ale można było domniemywać, że chodziło o przestępstwa związane z narkotykami, ponieważ jest to problem rozpowszechniony na skalę całego kraju i królestwo nie może sobie z nim skutecznie poradzić. Naszym zadaniem było pokazanie tym młodym kobietom ich pozycji i uświadomienie im, że nie są wyeliminowane ze społeczeń-

stwa. Ktoś mógłby zadać sobie pytanie, czy to, co robiliśmy, związane było z prawami człowieka. Wszyscy ludzie mają takie same prawa i każdy człowiek z osobna powinien być tego świadomy. Dziewczyny, które umieszczone zostały w tym zakładzie, popełniły w życiu błąd, ale nikt nie ma prawa wyrzucać ich na margines społeczeństwa. Pomimo że są w zamknięciu, nadal są istotami ludzkimi. I takie było nasze zadanie – zrobić wszystko, aby były świadome swoich praw, aby wiedziały, że nie są w niczym ograniczone. Jeździliśmy do Juvenile Detention Center dwa razy w tygodniu przez cały czas trwania stażu. Uczyliśmy je języka angielskiego. Wiele z nich nigdy nie znało żadnego słowa w języku obcym, ale wszystkie chętnie poznawały podstawowe wyrażenia i zwroty angielskie. Ludzie często twierdzą, że w stosunku do osoby, która została skazana i osadzona w takim miejscu, resocjalizacja nie przyniesie pożądanego skutku, że nigdy nie zmieni ona swojego postępowania, że już zawsze będzie żyła wbrew prawu. A te młode dziewczyny mają plany na swoje życie, chcą żyć w zgodzie ze społeczeństwem. Poniosły już uciążliwą karę w postaci odizolowania i utwierdziło je to w przekonaniu, że prawo jest po to, aby go przestrzegać. One już wiedzą, że warto to robić. Nie wiemy, jak potoczy się ich życie po opuszczeniu ośrodka, ale naszym zadaniem jako młodych prawników było zrobić wszystko, aby nie powróciły na drogę przestępstwa. Ponadto z satysfakcją zbieraliśmy owoce zajęć prowadzonych w zakładzie. Dziewczyny chętnie uczestniczyły w spotkaniach, które przecież nie były obowiązkowe. Czuliśmy się spełnieni, bo uczyniliśmy coś pożytecznego dla drugiego człowieka, pozostawiliśmy tam po sobie trwałe ślady. Była to dobra lekcja dla nas, studentów, od których ludzie w przyszłości będą oczekiwali konkretnej pomocy.

Interesujący był również projekt związany z zagadnieniem HIV/AIDS. Odpowiedzialni byliśmy za przygotowanie planów zajęć z wykorzystaniem interaktywnych metod nauczania, które miały być zaprezentowane przez studentów z uniwersyteckiej poradni prawnej. Było to zadanie trudne, ponieważ na temat HIV/AIDS można by mówić bardzo wiele i nie jest łatwo wybrać informacje, które mogą zainteresować słuchaczy teoretycznie, a także pomóc im w praktyce. W Tajlandii duży nacisk kładzie się na edukację, szczególnie młodych ludzi, w tej sprawie, aby w możliwie najszerszy sposób uświadomić im skutki ryzykownego zachowania, a przez to zmniejszyć ilość zachorowań. Według mnie w każdym kraju powinno się prowadzić zajęcia dla młodych ludzi na temat zachorowalności na HIV/AIDS, bo nie jest to problem tylko wybranych krajów, lecz każdego państwa, każdego człowieka z osobna – jest to problem całego

* Autorka jest studentką IV roku prawa w WSHIP im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie.

świata. Dlatego postanowiłam wziąć aktywny udział w tej akcji. Jeżeli dzięki podobnym zajęciom zmniejszyłaby się zachorowalność na śmiertelnego wirusa, może warto zainwestować siły i wolny czas.

Wolontariat w klinice prawnej w Chiang Mai

Kolejnym projektem była współpraca ze studentami pracującymi jako wolontariusze w uniwersyteckiej poradni prawnej w Chiang Mai. Bardzo często jeździłam do kliniki, aby rozmawiać ze studentami i zapoznać się z ich pracą. Było to bardzo przydatne doświadczenie. Zobaczyłam, jak funkcjonuje klinika prawna w państwie azjatyckim, jak pracują studenci, z jakim rodzajem spraw zgłaszają się klienci, jak wiele osób potrzebuje pomocy prawnej. Każda z klinik zajmuje się niesieniem pomocy prawnej ludziom, których nie stać na skorzystanie z usług zawodowego prawnika. Podczas przygotowywania raportu na temat funkcjonowania kliniki w ubiegłym roku dowiedziałam się, że w przeważającej części sprawy rozpatrywane przez studentów to sprawy karne.

Pomimo, że uczestnictwo w studenckiej poradni prawnej jest fakultatywne, cieszy się ono dużym zainteresowaniem ze strony studentów. Studenci mogą w trakcie trwania studiów poznać tzw. żywe prawo, a nie tylko suche przepisy kodeksowe z książkowymi przykładami ich zastosowania. Poza tym bezcenna jest umiejętność rozmowy z drugim człowiekiem. Jest to niepowtarzalna szansa wejścia w rolę prawdziwego prawnika i zmierzenia się z ludzkim problemem. Student, pomagając klientowi, ma jednocześnie szansę na praktyczne zastosowanie przepisów, które do tej pory poznawał tylko teoretycznie. Na uniwersytecie w Chiang Mai studenci cały czas mają kontakt ze swoimi klientami. Na początku, na etapie zapoznawania się z rodzajem problemu, studenci przeprowadzają rozmowę z osobą potrzebującą pomocy prawnej, zadając szereg pytań – od tych ogólnych do tych najbardziej szczegółowych – aby zapoznać się w możliwie najbardziej szczegółowy sposób ze sprawą. Czasami jest to jedyna szansa na poznanie problemów społecznych. Po pierwszym spotkaniu studenci utrzymują nieprzerwany kontakt z klientami celem informowania ich o przebiegu sprawy na etapie kliniki prawnej. Studenci sporządzają pisma procesowe pod okiem doświadczonych prawników – profesorów prawa. Bardzo często spotykają się w szerszym gronie z profesorami, aby wspólnie zaproponować rozwiązanie i udzielić jak najlepszej porady swojemu klientowi. Klient informowany jest o zakończeniu sprawy przez studenta. Taka praca uczy przede wszystkim odpowiedzialności, bo każdy student przyjmujący sprawę ma świadomość, że musi dotrzymać wszelkich terminów i dołożyć wszelkich starań, aby udzielić jak najbardziej rzetelnej porady prawnej. Kiedy odpowiednim pismom nada się bieg procesowy, studenci prawa z Chiang Mai wciąż utrzymują kontakt z klientami, wypytując o bieg postępowania, jego zakończenie. Zgodnie twierdzą, że zależy im na dobrej opinii osób, którym udzielają pomocy, dlatego też, mimo iż sprawa jest już zakończona, kontakt nie urywa się. Takie udzielanie pomocy to nie tylko kolejny egzamin, z którym młodzi prawnicy muszą się zmierzyć. To przede wszystkim prawdziwa szkoła życia. Jeśli chodzi o priorytetowy cel każdej kliniki prawnej, tj. udzielanie pomocy prawnej ludziom potrzebującym, struktura podobna jest zarówno w Tajlandii, jak i w Polsce. Na dużą pochwałę zasługuje jednak fakt tak wielkiego zaangażowania tajskich studentów w wykonywaną pracę, która wymaga wielkiego poświęcenia zarówno intelektualnego, jak i czasowego.

Kolejną praktyką stosowaną na tamtejszym uniwersytecie są regularnie organizowane zajęcia dla studentów prawa pra-

cujących w klinice. Uczestniczyłam w takich spotkaniach, organizowanych m.in. przez BABSEA, i było to dla mnie coś zaskakującego, ponieważ widziałam, jak niewiele potrzeba, aby stworzyć coś pożytecznego. Zajęcia te cieszą się ogromnym zainteresowaniem, chociaż nie są obowiązkowe. Studenci chętnie poszerzają swoją wiedzę. Uczestniczyłam w lekcji zorganizowanej przez BABSEA na temat sztuki zadawania pytań. Niby nic wielkiego, bo przecież każdy z nas potrafi zadać pytanie, ale czy każdy potrafi zadać pytanie w taki sposób, aby uzyskać na nie odpowiedź i jak najwięcej przydatnych informacji? Tajscy studenci mieli tę możliwość, aby zmierzyć się z tym zadaniem w trakcie rozmów przeprowadzonych z uczestnikami z BABSEA. Po przeprowadzonym „wywiadzie” zgodnie twierdzili, że nie jest to proste, aby w krótkim czasie uzyskać jak najwięcej istotnych informacji, bo **liczy się jakość, a nie ilość zadawanych pytań**. Drugim spotkaniem, w jakim uczestniczyłam, były zajęcia prowadzone przez przedstawicieli organizacji M-Plus, mającej na celu wspieranie nosicieli wirusa HIV, a także rozpowszechnianie informacji o sposobach uniknięcia zakażenia. Cel lekcji był przede wszystkim prewencyjny, ale miała ona także pokazać studentom, jak postępować z osobą chorą. Warto zaznaczyć, że HIV/AIDS to niezmiernie rozpowszechniony problem nie tylko w Tajlandii, ale we wszystkich państwach azjatyckich.

Profesorowie uniwersyteccy organizują również spotkania ze studentami, aby pogłębić interesujące ich tematy z konkretnej wąskiej dziedziny prawa. Często prowadzone są zajęcia ściśle związane ze sprawami zgłoszonymi do poradni przez ludzi, tak aby jako przykłady wykorzystać problemy społeczne, a nie tylko te książkowe. Znamienny jest fakt, że każda organizacja czy osoba fizyczna organizująca taki wykład robi to całkowicie bezinteresownie. Może natomiast liczyć na wdzięczność studentów. Przebywając w klinice prawnej na uniwersytecie w Chiang Mai, nie sposób nie zauważyć, że **najważniejszy jest student i jego wiedza**. Doświadczeni prawnicy, przedstawiciele organizacji działającej na rzecz prawa niemal stawiają za swój priorytet poszerzenie wiedzy studenta tak, aby po ukończonej edukacji był należycie przygotowany do pracy w zawodzie prawnika, wymagającym często wiele wrażliwości i zrozumienia dla drugiego człowieka.

Kolejnym elementem pracy w tajskiej klinice jest nauka studentów tzw. interaktywnego prowadzenia zajęć. Młodzi prawnicy uczą się przygotowywać plany zajęć z wykorzystaniem interaktywnych metod nauczania. Nie jest zadaniem łatwym sporządzenie dobrego planu, takiego, który zainteresuje słuchaczy, pozwoli na przekazanie w ciekawy sposób informacji stanowiących główne założenia podejmowanego tematu. Sama miałam możliwość sprostać temu zadaniu, ponieważ przed każdymi zajęciami w Juvenile Detention Center układaliśmy plany zajęć i nieraz okazywało się to wielkim problemem. Studenci z przygotowanymi planami zajęć wyjeżdżają do ludzi, pochodzących z różnych grup społecznych, aby uświadamiać ich w zakresie pozycji prawnej i społecznej, w jakiej się znajdują. Uczestniczyłam w kilku takich spotkaniach. Młodzi prawnicy jeżdżą do szkół podstawowych, aby przez gry i zabawy przekazać dzieciom podstawowe informacje o elementach systemu prawnego, znajdując przy tym naprawdę ciekawe rozwiązania. Dużą uwagę przykuwały scenki odgrywane przez uczniów, w których mieli się wcielić w określone role i zaproponować rozwiązania, jakie według nich mogłyby znaleźć się w systemie prawnym, po czym studenci mówili, jak jest w rzeczywistości w prawie obowiązującym w królestwie. Kolejną grupą osób, które odwiedzają, są wychowankowie zakładów poprawczych.

Tam z kolei mają cyklicznie wykłady na temat HIV/AIDS, w których wykorzystują wiedzę wcześniej zdobytą od organizacji M-Plus. Studenci odwiedzają również dorosłe osoby osadzone w zakładach karnych i tam przekazują wiedzę o konkretnych zagadnieniach i problemach prawnych. Ponadto realizowany był także wspólny projekt studentów tajskich i birmańskich w szkołach na terytorium Birmy. Jest to interesujący pomysł, ponieważ studenci wcześniej nauczyli się czegoś, aby później móc tę samą wiedzę przekazać innym ludziom. Traktują oni każdego słuchacza jak partnera do rozmowy, jak kogoś, kto po prostu potrzebuje ich pomocy lub rady. Studenci prawa na Uczelni Łazarskiego również realizują podobny program, ograniczając się jednak do konkretnej grupy społecznej, na przykład uczniów szkół gimnazjalnych w ramach programu „Street Law”. Ta inicjatywa wychodzenia do społeczeństwa jest bardzo przydatna i powinna być szerzej realizowana przez polskie wydziały prawa. Młodzi prawnicy powinni mieć okazję spotkać się z bardzo różnymi słuchaczami, móc obcować z różnymi rozmówcami. Taki projekt niesie ze sobą wiele nieocenionych korzyści zarówno dla studentów, jak i słuchaczy, a do jego realizacji potrzebna jest tylko grupa ludzi chętnych do zrobienia czegoś dobrego dla drugiego człowieka.

Studenci pracujący w poradni prawnej zapraszają do współpracy również swoich kolegów z wydziału prawa z uniwersytetu w Chiang Mai, studentów prawa z innych uczelni, a także studentów innych wydziałów po to, by każdy mógł poznać pracę w studenckiej klinice prawnej albo zapoznać się z podstawowymi zagadnieniami różnych gałęzi prawa.

Spotkania ze społeczeństwem, czyli *volunteer community service* w Tajlandii

Poza codzienną pracą w BABSEA każdy uczestnik programu powinien pracować również na rzecz społeczeństwa w tzw. *volunteer community service*. Jest to nie tylko ciekawa forma spędzania wolnego czasu, ale także praca na rzecz pomocy drugiemu człowiekowi. Sporo czasu spędziłam w tajskim sierocińcu, w którym przebywają dzieci w wieku do 4 lat. Nasza rola nie polegała na niczym szczególnym – nie uczyliśmy dzieci praw człowieka i nie przekazywaliśmy im konkretnej wiedzy. Pojechaliliśmy tam, aby po prostu spędzić z nimi trochę czasu, pobawić się i zobaczyć, jak problem sierot i sierocińców rozwiązywany jest w Tajlandii. Warto wspomnieć, że na rzecz tajskich sierot działa państwowa organizacja, której celem jest zapewnianie im godnych warunków życiowych, dbanie o ich rozwój kulturalny i intelektualny poprzez zapewnienie edukacji, organizowanie wakacji czy dostarczanie podstawowych środków do życia.

To, co tam zobaczyliśmy, na zawsze zostanie w naszej pamięci. Wydaje się, że nie ma nic gorszego, niż patrzeć na dziecko, które zostało okrutnie potraktowane przez los, na dziecko, które nie ma mamy i taty, na dziecko, które mimo wszystko się uśmiecha. Przyglądając się tym maluchom, miałam wrażenie, że one wciąż mają nadzieję na to, że los uśmiechnie się do nich, że jeszcze zazną w życiu prawdziwego szczęścia. Ludzie, których los tak nie doświadczył, nie potrafią zrozumieć tego, co te dzieci przeżyły. Bo jak zrozumieć, że ktoś nie ma domu, skoro mnie to się nie przydarzyło, skoro mnie do szczęścia niczego nie brakuje? Samo cisnęło się na usta pytanie, czy my doceniałyśmy to, czego nikt nam nie odebrał. Te dzieci nie są na nikogo obrażone za to, co przydarzyło im się w życiu, do nikogo nie żywią urazy; one zyczajnie chcą się bawić i korzystać z tego, co mają. Uwielbialiśmy spędzać z nimi czas, mimo że każde rozstanie było na nowo przeżywaną tragedią. Dzieci płakały, trzymały nas za ręce – widok, którego nie da się opisać słowa-

mi. Mimo wszystko warto było spędzić z nimi chociaż tych kilka chwil, bo przecież tak niewiele zrobiliśmy, aby te dzieci poczuły się szczęśliwsze.

W trakcie trwania stażu uczestnicy z Malezji zorganizowali *workshop*, czyli spotkanie mające na celu dyskusję na wybrane, często kontrowersyjne, tematy. Jest to również czas, aby podzielić się swoimi własnymi przemyśleniami i przedstawić swoje własne zdanie na jakiś temat. Studenci z Malezji zaprezentowali nam podstawowe zagadnienia prawne obowiązujące w ich ojczystym państwie. To zadanie było tym bardziej interesujące, że prawo malezyjskie mogliśmy porównać z przepisami prawnymi krajów, z których pochodzili pozostali uczestnicy spotkania, tj. Australii, Stanów Zjednoczonych, Polski i Kanady.

Poza tym przez te dwa miesiące w każdy czwartek organizowaliśmy wieczory filmowe. Miały one na celu zaprezentowanie krajów, z których pochodzili uczestnicy. W ten oto sposób poznaliśmy historię pochodzenia ludzi Hmong, przymierzaliśmy tradycyjne stroje wietnamskie, a także mogliśmy poznać historię Chin. Jeden wieczór poświęcony został Polsce. Wspólnie z *Grzegorzem*, drugim studentem z Polski, zaprezentowaliśmy bogatą, niezwykle ciekawą i poruszającą historię naszego państwa. Oczywiście nie sposób było opowiedzieć całą historię, ale te podstawowe informacje wystarczyły, aby zainteresować pozostałych uczestników. Historia każdego państwa jest unikalna, niepowtarzalna, wprawiająca obywatela w dumę – i takie przesłanie płynęło z każdej czwartkowej prezentacji w BABSEA. Ponadto podczas jednego z takich wieczorów Amerykanie przygotowali prawdziwą ucztę z okazji Dnia Niepodległości. Ludzie pochodzący z różnych krajów świętowali amerykański dzień.

W ramach *volunteer community service* jeden z weekendów spędziliśmy w tajskiej wiosce, malując ściany budynku przeznaczanego do nauki dzieci. Celowo w tym miejscu nie użyłam słowa „szkoła”, bo ten budynek w niczym tej szkoły nie przypominał. Dwie małe sale, kilkanaście obdrapanych ławek i krzesel i nic poza tym. Widok był przerażający. Jak w takim miejscu, nie mając żadnych pomocy i przyrządów, uczyć dzieci? Jednak ważne jest to, że te dzieci w ogóle mają miejsce, do którego przychodzi nauczyciel i chce przekazać im jakkolwiek wiedzę. I dobrze, że jest taka organizacja jak BABSEA, która inwestuje własne środki pieniężne, aby stworzyć lepsze, bo trudno mówić o dobrych czy odpowiednich, warunki do nauki tajskich dzieci. Przez cały weekend uczniowie tej szkoły pomagali nam malować ściany i mimo że była to naprawdę ciężka praca, na twarzach malarzy przez cały czas był uśmiech i wszyscy świetnie się bawili. Warto wspomnieć, że ta inicjatywa spotkała się z ogromnym zainteresowaniem i uznaniem pracujących w BABSEA, ponieważ każdy, bez wyjątku, pomógł i każdy dał coś z siebie dla tej szkoły. I chyba nikt z nas nie spodziewał się, że uśmiech dzieci będzie taką piękną zapłatą za naszą pracę. Najważniejsze, że dzięki BABSEA i cudownym studentom dzieci uczą się teraz w odnowionym budynku.

Jednak nie tylko w tajskiej wiosce pozostawiliśmy po sobie trwały ślad. Większość z nas uczestniczyła w projekcie wymyślonym przez nas samych. Za zadanie postawiliśmy sobie pomalowanie murów otaczających dom należący do BABSEA w motywy związane z prawami człowieka. Pomysłów było tyle, ilu uczestników. Wśród malowideł pojawiła się m.in. treść art. 1 Deklaracji praw człowieka, biały gołąb jako symbol pokoju, równouprawnienie w dostępie do edukacji, opieki lekarskiej, a także polski symbol „Solidarność”, którego autorem jest *Grzegorz*. Wspólnie z *Anną*, koleżanką z Rosji, postanowiliśmy namalować kulę ziemską z napisem BABSEA. Dookoła niej widnieją flagi państw, z których pochodzili uczestnicy *Legal Studies Internship* 2009,

m.in. Tajlandii, Stanów Zjednoczonych, Polski, Rosji, Francji czy Malezji. Znaczenie naszego projektu co prawda nie jest bezpośrednio powiązane z prawami człowieka, ale ma na celu pokazanie tej drugiej roli BABSEA, jaką jest łączenie ludzi z różnych części świata, aby mogli razem mieszkać, pracować i tego, że wszyscy ludzie są sobie równi, nikt nie jest lepszy od drugiego. Wiele osób opuszczających BABSEA i Chiang Mai zostało zarażonych ideą pracy na rzecz praw człowieka: nie widzą już innego zajęcia, któremu mogliby się poświęcić.

Spotkania z prawami człowieka w Polsce

Po zakończeniu stażu i powrocie do Polski jestem pełna pomysłów, które chciałabym zrealizować. Może warto zaczerpnąć pewne, niewątpliwie dobre, pomysły na funkcjonowanie polskich klinik prawnych. Wielu z nas ma takie poczucie, że mogłoby poświęcić życie zawodowe prawom człowieka. Może rzeczywiście alternatywą dla polskiej aplikacji jest prawo międzynarodowe albo ściślej – prawa człowieka? Często warto poświęcić się podobnej pracy, aby wybrać swoją ścieżkę życiową. Często ktoś musi nam uświadomić, co w życiu jest ważne. Po rozpoczęciu kolejnego roku akademickiego zaproponowano mi przyłączenie się do wolontariatu pracujących w ramach programu „Street Law” na naszej uczelni i stworzenie całkowicie nowych warsztatów związanych z prawami człowieka. Początkowo nie podeszłam do tej propozycji zbyt poważnie, próbując udowodniać sobie, że przecież w Polsce każdy obywatel zna właściwie wszystkie swoje prawa i nie ma potrzeby uczyć go czegoś więcej, a temat praw człowieka przedstawiany młodzieży na pewno nie ma szans na powodzenie. Kiedy jednak skusiłam się na sporządzenie planu zajęć, które mogłyby być realizowane wśród uczniów, wróciły wspomnienia i przede wszystkim umiejętności, które zdobyłam w Tajlandii. Przypominałam sobie każdą metodę nauki i przekazywania informacji słuchaczom, której kilka miesięcy wcześniej to ja musiałam się nauczyć. Stałam przed próbą udowodnienia samej sobie, co dał mi pobyt w Tajlandii i w jaki sposób mogę go wykorzystać w Polsce. Układając plan zajęć, miałam problem, żeby zamknąć jego przedstawienie w czasie 90 minut. Nagle ożyły w pamięci wszystkie informacje, które wydawały się tak samo ważne i warte przekazania słuchaczom. Spotkania miały być interaktywne, więc między elementy wykładu musiałam wpleść jeszcze gry i zabawy pozwalające jak najszerzej zrozumieć tematykę praw człowieka.

Współpracę w projekcie zaproponowałam koleżdze *Piotrkowi*. Mieliśmy mnóstwo zaproszeń od dyrektorów szkół i pedagogów, jednak obawialiśmy się, czy ten temat spotka się z zainteresowaniem młodzieży, czy uda nam się zrealizować to, co sobie zamierzeliśmy. Często przecież zdarza się, że ludzie myślą, że na dany temat wiedzą już wszystko. Do takich osób najtrudniej jest trafić. Przed pierwszymi warsztatami radziliśmy się również kolegów, którzy na „Street Law” jeżdżą już od dłuższego czasu. Opowiadali różne historie, które spotkały ich w czasie wyjazdów. Trema mijała wraz z poznawaniem uczniów. Nawet nie wyobrażałam sobie, że ci młodzi ludzie z takim zaciekawieniem będą słuchali tego, co mieliśmy im do przekazania. Chętnie podejmowali dyskusje na rozmaite tematy, raz nawet do tego stopnia chcieli dzielić się swoimi spostrzeżeniami i przemyśleniami, że nie zrealizowaliśmy całego planu zajęć i musieliśmy zrezygnować z innych zagadnień.

Po kilku spotkaniach z różnymi uczniami zauważyłam, że problem zrozumienia tematyki praw człowieka jest taki sam wśród Tajów i Polaków. Nie ma więc znaczenia, kto jest twoim słuchaczem. Nie sądzę, że jest to tylko problem młodzieży, ale również osób dorosłych. Zastanawiając się, z czego to wynika, doszłam do wniosku, że ludzie uważają temat praw człowieka za zbyt powszechny i omijają go szerokim łukiem, bo przecież każdy z nas wie, co mu wolno, a co jest zakazane. Okazuje się, że nic bardziej mylnego. Zarówno w Tajlandii, jak i w Polsce nie potrafią wymienić podstawowych praw człowieka, umieszczając w swoich wyliczeniach codzienne czynności. Młodzież nie zna Powszechnej deklaracji praw człowieka czy organizacji działających na rzecz ochrony tych praw. Często na twarzach uczniów maluje się wielkie zdziwienie, gdy mówimy, że podstawowym prawem człowieka jest na przykład prawo do życia. Zgadza się z tym, ale na pytanie, dlaczego nie wymienili tego wśród swoich odpowiedzi, mówią, że przecież to takie oczywiste. Ludzie skupiają się na jakichś zwykłych przyziemnych sprawach i nie zauważają tego, co rzeczywiście reprezentuje godność ludzką. Poprowadziliśmy już sporo spotkań z uczniami i zapewne jeszcze wiele przed nami. Każde było inne, każde dało nam nowe doświadczenie. Cieszę się, że uczestnicząc w programie „Street Law”, mogę komuś przekazać swoją wiedzę i spotyka się to z zainteresowaniem drugiego człowieka. Jest to najlepszy dowód na to, że moja praca nie została zmarnowana, a wiadomości zdobyte w trakcie stażu w Tajlandii są teraz należycie przeze mnie wykorzystywane.

Kryminologia

Seria: Skrypty Becka
2010 r., 202 str.
ISBN 978-83-255-1148-7
Cena: 39 zł

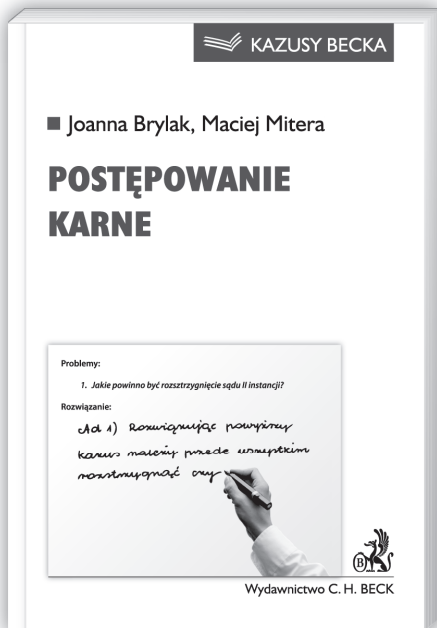

Skrypt „Kryminologia” obejmuje najistotniejsze wiadomości z zakresu kryminologii, tj.:

- przedmiot badań kryminologii,
- zadania kryminologii,
- związek kryminologii z innymi naukami,
- charakterystyka teorii kryminologicznych,
- problematyka kryminogenezy,
- problematyka ofiary przestępstwa,
- charakterystyka przestępczości (z użyciem przemocy gospodarczej, zorganizowanej),
- problematyka konfliktu nieletnich z prawem karnym,
- związek alkoholu i narkotyków z przestępczością,
- samobójstwo jako problem kryminologiczny,
- zapobieganie przestępczości (strategie zapobiegania przestępczości, udział społeczeństwa w zapobieganiu przestępczości, znaczenie kary pozbawienia wolności w systemie zapobiegania przestępczości).

Wydawnictwo C.H. Beck, e-mail: dz.handlowy@beck.pl
ul. Matuszewska 14 bud. B1, 03-876 Warszawa
tel. 022 31 12 222, fax 022 33 77 601, www.sklep.beck.pl

Seria: Kazusy Becka
2010 r., 344 s.
ISBN: 978-83-255-1147-0
Cena: 45 zł

Postępowanie karne

Kazusy z postępowania karnego opracowane przez autorów praktyków i teoretyków w dziedzinie postępowania karnego mają na celu pomoc w sprawdzeniu posiadanej wiedzy specjalistycznej, mogą służyć weryfikacji poziomu przygotowania i umiejętności rozwiązywania poszczególnych problemów praktycznych, z którymi zmierza się prawnik w swej codziennej pracy.

Pozytywnym czynnikiem wpływającym na zebrane w publikacji treści jest fakt, że Autorzy łączą wiedzę teoretyczną ze swoim doświadczeniem w stosowaniu procedury karnej.

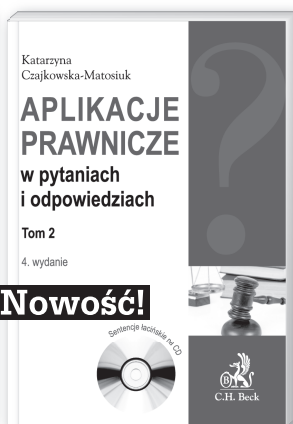
Publikacja może zainteresować prawników praktyków, w tym szczególnie adwokatów, sędziów i radców prawnych, organy egzekucyjne, przedstawicieli wolnych zawodów, a także każdego uczestnika procesu karnego. Książka ta będzie użyteczna w okolicznościach toczącego się postępowania oraz w codziennym wykonywaniu zawodów prawniczych, także dla osób profesjonalnie trudniących się nauką prawa. Opracowanie jest przydatnym źródłem wiedzy nie tylko dla studentów uczelni prawniczych, ale także dla aplikantów profesji prawniczych oraz wykładowców akademickich lub osób szkolących aplikantów.

www.sklep.beck.pl

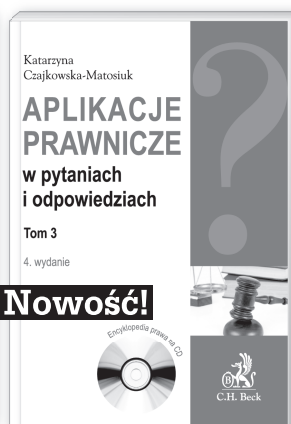
Wydawnictwo C.H. Beck
e-mail: dz.handlowy@beck.pl, ul. Matuszewska 14 bud. 45C
03-876 Warszawa, tel. 022 31 12 222, fax 022 33 77 601

Tom 1
4. wyd. 2010 r.; 1106 s.
ISBN 978-83-2551-288-0
Cena: 89 zł

Tom 2
4. wyd. 2010 r.; ok. 1080 s.
ISBN 978-83-2551-289-7
Cena: 89 zł

Tom 3
4. wyd. 2010 r.; 824 s.
ISBN 978-83-2551-290-3
Cena: 89 zł

Aplikacje prawnicze zdają egzamin!

Autorka: Katarzyna Czajkowska-Matosiuk

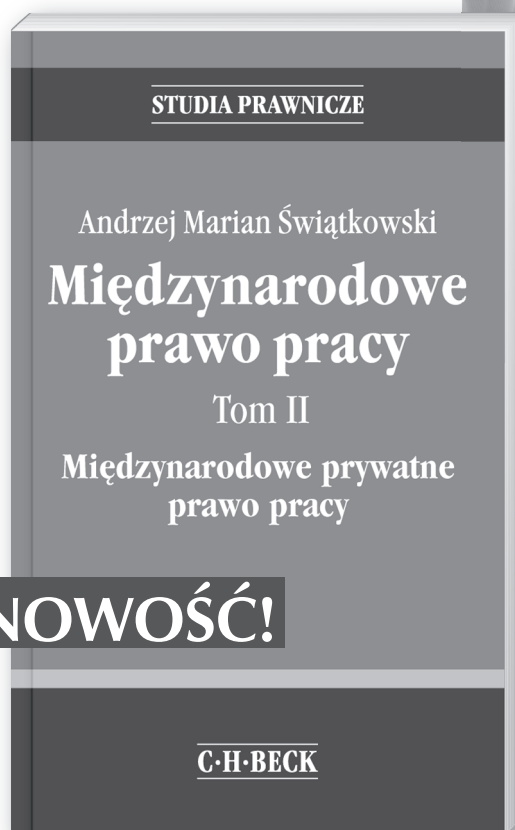
www.sklep.beck.pl

Wydawnictwo C.H. Beck, e-mail: dz.handlowy@beck.pl
ul. Matuszewska 14 bud. B1, 03-876 Warszawa
tel. 022 31 12 222, fax 022 33 77 601, www.sklep.beck.pl

Międzynarodowe prawo pracy, Tom II

Międzynarodowe prywatne prawo pracy

Książki z serii STUDIA PRAWNICZE w pogłębiony sposób prezentują całość problematyki danej dziedziny prawa. Są to kompletne opracowania uwzględniające dorobek doktryny, orzecznictwo, zawierające elementy prawnoporównawcze.

NOWOŚĆ!

Seria: Studia Prawnicze
2010 r.; 836 str.
ISBN 978-83-255-1103-6
Cena: 99 zł

Książka **Międzynarodowe prawo pracy, t. II. Międzynarodowe prywatne prawo pracy** zawiera omówienie łączników i źródeł międzynarodowego prawa pracy – instytucji zawartych w przepisach prawa pracy i prawa prywatnego międzynarodowego UE, wykorzystywanych do regulowania kolizji norm indywidualnego prawa pracy. Dotyczą one m.in.:

- umów o pracę i zdolności do ich zawierania,
- umów o zakazie konkurencji między stronami indywidualnych stosunków pracy,
- obowiązków pracodawców i pracowników,
- rozwiązywania indywidualnych stosunków pracy,
- odpowiedzialności majątkowej stron indywidualnych stosunków pracy.

Autor przedstawia normy kolizyjne materialnego prawa pracy oraz normy koordynujące krajowe systemy prawa zabezpieczenia społecznego regulowane aktami UE, a także międzynarodowe procesowe prawo pracy (m.in. zasady jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych oraz współpracy organów wymiaru sprawiedliwości państw członkowskich).

Całość problematyki **Międzynarodowego prawa pracy** uzupełnia t. I, vol. 1–3. **Międzynarodowe publiczne prawo pracy** (Warszawa 2008).

Prof. dr hab. Andrzej Marian Świątkowski – kierownik Katedry Prawa Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, profesor europejskiego prawa pracy i ubezpieczeń społecznych w Katedrze Jean Monnet, wiceprzewodniczący Europejskiego Komitetu Praw Społecznych Rady Europy w Strasburgu.

www.sklep.beck.pl

Wydawnictwo C.H. Beck, e-mail: dz.handlowy@beck.pl
ul. Matuszewska 14 bud. B1, 03-876 Warszawa
tel. 22 31 12 222, fax 22 33 77 601, www.sklep.beck.pl

Studenckie Poradnie Prawne w Polsce

Fundacja Uniwersyteckich
Poradni Prawnych

Studenckie...

Każda z 25 działających w Polsce studenckich poradni prawnych (zwanych także klinikami prawa) to grupa studentów prawa lub administracji, którzy bezpłatnie udzielają porad prawnych osobom niezamożnym.

To, że w poradniach działają studenci nie oznacza, że nikt nie sprawdza ich pracy, wręcz przeciwnie. Kliniką kieruje pracownik uczelni, na której działa poradnia. Na każdym etapie sporządzania opinii studenci działają pod nadzorem kadry naukowej.

Każda opinia – zanim zostanie przekazana klientowi – jest dokładnie sprawdzana przez prawników praktyków współdziałających z poradnią albo pracowników uczelni będących opiekunami kliniki.

...Poradnie...

Studenckie poradnie prawne spełniają podwójną rolę: społeczną i edukacyjną. Z jednej strony zapewniają dostęp do bezpłatnej, rzetelnej porady prawnej osobom ubogim, z drugiej – umożliwiają studentom kontakt z problemami prawnymi w praktyce.

Porada świadczona jest przez kliniki tylko tym osobom, których sytuacja finansowa nie pozwala na pokrycie kosztów odpłatnej pomocy prawnej. Klinika może zrezygnować z prowadzenia sprawy, jeśli w toku przygotowywania opinii okaże się, że klient może korzystać lub korzysta z odpłatnej pomocy adwokata lub radcy prawnego.

Praca nad sprawą prowadzona jest z zachowaniem poufności, a udzielenie pomocy przez poradnię następuje zawsze w formie pisemnej.

...Prawne

Poradnie świadczą pomoc prawną w bardzo szerokim zakresie.

W sprawach cywilnych mogą na przykład pomóc w wyjaśnianiu treści zawieranych umów; w zakresie spraw rodzinnych poinformować, jak sporządzać pozwy rozwodowe, alimentacyjne; a w sprawach spadkowych można liczyć na pomoc kliniki w zrozumieniu zasad dziedziczenia ustawowego i sporządzania testamentów.

Ponadto poradnie pomagają w uzyskaniu świadczeń z funduszy pomocy społecznej, dochodzeniu praw w toku postępowań przed urzędami, w tym skarbowymi, ułatwiają realizację uprawnień pracowników, osób niepełnosprawnych, pacjentów, lokatorów, spółdzielców a także cudzoziemców i uchodźców.

W roku akademickim 2008/2009 poradnie prawne:

...rozpatrzyły 11075 spraw, w tym najczęściej było spraw z zakresu prawa cywilnego (2769), karnego (2190) i rodzinnego (1434),

...skupiały 1661 studentów oraz 216 pracowników naukowych i prawników-praktyków.

W porównaniu z rokiem akademickim 2007/2008:

...liczba spraw wzrosła o 4,5 proc.,

...liczba studentów działających w poradniach podwyższyła się o 23 proc.,

...personel naukowy liczy o 3 proc. więcej osób,

...utrzymała się jakość udzielanych porad albowiem jeden pracownik naukowy opiekował się tylko ośmioma studentami,

...połowa rozpatrywanych przez poradnie spraw jest załatwianych na bieżąco i kończy się najpóźniej w ciągu 14 dni.

Jak mogę pomóc poradniom prawnym?

Jeśli jesteś studentem znajdź poradnię na swojej uczelni, skontaktuj się z działającymi w niej Twoimi koleżankami i kolegami. Zapytaj, w jaki sposób możesz udzielać porad i jakie warunki musisz przy tym spełnić.

Jeśli na Twojej uczelni nie ma jeszcze poradni – skontaktuj się z Fundacją Uniwersyteckich Poradni Prawnych.

Jeśli jesteś prawnikiem-praktykiem zastanów się, czy nie mógłbyś poświęcić części swojego czasu na działalność *pro bono*. Jeśli tak, to może mógłbyś wesprzeć swoją wiedzą i doświadczeniem zawodowym studentów oraz kadre naukową wybranej poradni prawnej.

Jeśli chciałbyś wspomóc działalność polskich poradni prawnych wiedz, że Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych jest organizacją pożytku publicznego. Oznacza to, że Fundacja może otrzymywać od osób fizycznych wsparcie finansowe w wysokości 1 proc. podatku dochodowego.